

Exploring the Underlying Patterns of Early Marriage within the Rural Context of Kuhdasht County

Rahman Bagheri *

Assistant Professor, Department of Social
Sciences, Payame Noor University, Tehran,
Iran

Kobra Karampoor

M.A. Student, Department of Sociology,
Faculty of Literature and Humanities,
Kharazmi University, Karaj, Iran.

Elham Abbasi

Assistant Professor, Department of Social
Sciences, Payame Noor University, Tehran,
Iran

Abstract

This study was conducted to qualitatively explore the underlying patterns of early marriage within the rural context of Kuhdasht County. The participants included 16 women from the Zirtang-e Siab rural district of Kouhdasht county, who had married before the age of 18 and were selected through snowball sampling. Data were collected through in-depth, face-to-face interviews and analyzed using thematic analysis. The participants' mean age at marriage was 14.6 years. Initial coding yielded 179 codes, which were reduced to 92 concepts after removing duplicates. Subsequently, by categorizing similar concepts, 13 sub-themes were extracted, which were finally integrated and organized into 3 main themes: "Persistence of Traditional Socio-Cultural Patterns," "Economic and Non-Economic Poverty and Deprivation," and "Individual Immaturity and Unfinished Childhood." The findings indicated that child marriage is a complex issue, with its numerous cases in rural areas stemming from the intertwined nature of traditions, unequal cultural structures, social limitations, and economic pressures, which make informed decision-making for marriage difficult. A

* Corresponding Author: r.ba94@pnu.ac.ir

How to Cite: Bagheri, R., Karampoor, K., Abbasi, E. (2026). Exploring the Underlying Patterns of Early Marriage within the Rural Context of Kuhdasht County, *Quarterly Journal of Social sciences*, 33(113), 235-277. DOI: 10.22054/qjss.2026.92427.2977

necessary step for change in such a situation is to raise awareness among parents and families about inappropriate cultural traditions and their irreparable psychological and physical harms to girls.

Keywords: Early Marriage, Contexts, Cultural Patterns, Girls, Rural Areas.

Extended Abstract

Introduction

Early marriage is a complex familial phenomenon with structural and cultural intricacies that significantly impacts developing societies. This phenomenon imposes substantial costs on families and healthcare systems due to various physical and emotional repercussions. In Iran, while the legal age for marriage is 13 for girls and 15 for boys—subject to parental consent and judicial discretion for those under these ages—global trends indicate that girls are disproportionately affected. Given that minors often lack the requisite information for informed decision-making, early marriage frequently borders on forced marriage. Although the rate in Iran is lower than in many developing nations, official statistics confirm the prevalence of underage marriage. In Kuhdasht County, particularly within the Zirtang-siab rural district, despite limited official data, field observations and lived experiences reveal that this phenomenon significantly impedes the educational trajectories and personal development of young women. As no sociological research has previously addressed the underlying patterns of early marriage in this specific locale, this study aims to explore these patterns through the lived experiences of women, seeking to understand the contextual factors and the meanings attributed to early marriage from their perspectives.

Literature Review

Existing studies on early marriage in Iran and globally encompass a broad spectrum of approaches, including investigations into its consequences, the lived experiences of women, expert and social worker perspectives, and legal analyses, as well as quantitative assessments. Much of the existing literature has focused on urban or peri-urban (county and provincial) settings. However, given the profound structural, socio-cultural, and economic disparities between urban and rural contexts—and considering the multifaceted repercussions of this phenomenon on individual, familial, and social dimensions—there is a compelling need to examine this issue within purely rural settings. Consequently, to achieve a deeper understanding, the present study investigates the underlying patterns of early marriage from the perspectives of women with firsthand experience in the Zirtang-siab rural district of Kuhdasht County. To this end, while

reviewing relevant theories and concepts, the research integrates individual perceptions with their specific social contexts, utilizing methodological tools designed to enhance the researcher's proximity to the empirical reality.

Methodology

The present study employed a qualitative approach utilizing thematic analysis to gain an in-depth understanding of the meanings and complexities inherent in the participants' perspectives within their social context. Using purposive and snowball sampling, 16 in-depth, face-to-face interviews were conducted with eligible women in the Zirtang-siab rural district. The analysis was iterative and concurrent with data collection; the researcher engaged in a process of constant comparison, moving back and forth between the dataset, emerging concepts, themes, and interpretations. Initial coding yielded 179 codes, which were reduced to 92 concepts after eliminating duplicates. These concepts were subsequently grouped into 13 sub-themes and ultimately synthesized into 3 overarching main themes.

To ensure the trustworthiness of this study, peer debriefing was employed, involving the systematic auditing of codes, concepts, and categories by research colleagues and team members. Furthermore, member checking was conducted to validate the accuracy and authenticity of the identified concepts and categories by consulting the research participants themselves.

Results

Early marriage in the studied context is the product of a complex interplay between structural and individual factors, which have been organized into three overarching themes.

First, "The Persistence of Traditional Socio-Cultural Patterns" manifests through concepts such as fatalism, patriarchy, the preservation of family honor, and concerns regarding perceived chastity. Particularly through the emphasis on consanguineous and endogamous marriages to maintain kinship cohesion and traditional support systems, marriage decision-making emerges not as an individual choice, but as a collective familial and social imperative.

Second, "Economic and Non-Economic Poverty and Deprivation" acts as a primary catalyst. In this dimension, familial financial constraints and infrastructural deficiencies in remote areas—coupled

with geographical isolation and limited access to education and counseling services—drive young girls toward domesticity and early marriage.

Finally, the theme of “Individual Immaturity and Unfinished Childhood” underscores that participants are in a developmental stage characterized by a lack of autonomy and informed decision-making capacity. In this state, marriage often occurs under the influence of unilateral parental decisions or transient impulses to escape the constraints of the paternal home, frequently bypassing the necessary psychological and social maturity.

Conclusion

The findings indicate that early marriage is a complex phenomenon arising from the interweaving of traditions, cultural structures, and socioeconomic constraints, all of which make informed decision-making about marriage difficult. In the tribal and kinship-based context of the study site, early marriage is not merely a choice; it also functions as an adaptive strategy for consolidating kinship ties and preserving family status. It is reproduced under the pressure of collective norms and fatalistic beliefs, while poverty and geographical isolation further contribute to its persistence. Addressing this challenge and preventing its potentially irreversible psychological and physical harms to girls requires raising parents’ awareness of the harms associated with inappropriate traditions, alongside broader changes to cultural and social structures.

واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زود هنگام در بافت روستایی شهرستان کوهدشت

رحمان باقری * استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

کبری کرم‌پور دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه جامعه‌شناسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خوارزمی، کرج، ایران.

الهام عباسی استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران

چکیده

نوشتار حاضر باهدف واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زود هنگام در بافت روستایی شهرستان کوهدشت با استفاده رویکرد کیفی انجام شده است. مشارکت‌کنندگان شامل ۱۶ زن در دهستان زیر تنگ سیاب شهرستان کوهدشت بود که در کمتر از ۱۸ سالگی ازدواج کرده بودند و با روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی انتخاب شدند. داده‌ها با مصاحبه‌های عمیق و حضوری گردآوری شده و با استفاده از روش تماتیک، تحلیل شدند. میانگین سن ازدواج مشارکت‌کنندگان ۱۴/۶ سال بود. طی کدگذاری اولیه ۱۷۹ کد به دست آمد که با حذف موارد تکراری ۹۲ مفهوم باقی ماند. سپس با دسته‌بندی مفاهیم مشابه، ۱۳ مضمون فرعی استخراج شد که نهایتاً در قالب ۳ مضمون اصلی تلفیق و سازمان‌دهی شدند: «پایداری الگوهای فرهنگی اجتماعی سُنّتی»، «فقر و محرومیت اقتصادی و غیراقتصادی» و «ناپختگی فردی و کودکی ناتمام». یافته‌ها نشان داد که کودک همسری مسئله‌ای پیچیده است که موارد متعدد آن در مناطق روستایی، ناشی از درهم‌تنیدگی سنت‌ها و ساختارهای فرهنگی و نابرابر، محدودیت‌های اجتماعی و فشارهای اقتصادی است که تصمیم‌گیری آگاهانه برای ازدواج را دشوار می‌کند. از لوازم تغییر در چنین وضعیتی آگاهی‌دادن به والدین و خانواده‌ها پیرامون سنت‌های فرهنگی نامناسب و زیان‌های جبران‌ناپذیر روانی و جسمانی آن برای دختران است.

کلیدواژه‌ها: ازدواج زود هنگام، زمینه‌ها، الگوهای فرهنگی، دختران، مناطق روستایی.

مقدمه و بیان مسئله

ازدواج زودهنگام^۱ ازجمله پدیده‌های مربوط به خانواده است که با پیچیدگی‌های ساختاری و فرهنگی، در بروز معضلاتی در جامعه نقش دارد. این آسیب به صورت محسوس دامن جوامع در حال توسعه را گرفته است و بستر مناسبی برای شکل‌گیری آثار مخربی است که تقریباً تمام ابعاد زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. اگر ازدواج در سن مناسبی انجام گیرد که افراد صلاحیت انتخاب درست را داشته باشند می‌تواند زوجین را از گزند بعضی آسیب‌ها مصون نگه دارد. درواقع، سن ازدواج یکی از شاخص‌های ارزیابی میزان سلامت و بهداشت جسمی و روانی افراد یک جامعه محسوب می‌شود (مرادی و صفاریان، ۱۳۹۱). ازدواج زودهنگام به هر ازدواج رسمی یا غیررسمی بین یک فرد کمتر از ۱۸ سال و یک بزرگ سال یا یک کم سال دیگر اطلاق می‌شود (یونیسف^۲، ۲۰۰۷). طبق ماده ۱۴۰۱ قانون مدنی ایران، سن قانونی ازدواج در ایران، ۱۳ سال برای دختران و ۱۵ سال برای پسران است. عقد نکاح کمتر از این سنین منوط به اذن ولی به شرط رعایت مصلحت با تشخیص دادگاه صالح است (یمرلی و همکاران، ۱۴۰۳).

در سطح جهانی، همه‌گیری ازدواج زودهنگام در میان پسران تنها یک ششم دختران است (واتیکنز^۳، ۲۰۱۶)، لذا دختران بیش از پسران قربانی این پدیده می‌شوند. از آنجاکه فرد زیر ۱۸ سال نمی‌تواند اطلاعات لازم را برای ازدواج به‌دست آورد، با احتیاط می‌توان گفت که ازدواج زودهنگام به‌نوعی ازدواج اجباری هم محسوب می‌شود.

ازدواج زودهنگام بستری برای شکل‌گیری آثار نامطلوبی است که سلامت فرد و حتی جامعه را با خطر مواجه می‌سازد؛ طلاق، مرگ زنان حین زایمان، زایمان زودرس، آسیب‌های جسمی و جنسی و عاطفی و ... از پیامدهای این پدیده‌اند که هزینه‌های سنگینی را بر خانواده، نظام سلامت و ساختارهای حمایتی دولت تحمیل می‌نمایند. در سطح بین‌المللی، مطالعات نشان می‌دهند که نرخ این پدیده در کشورهای در حال توسعه با

^۱ Early marriage or Child marriage

^۲ UNICEF

^۳ Watkins

الگوهای جوامع توسعه یافته مانند ایالات متحده و بریتانیا متفاوت است (هرویش و جاکوبز، ۲۰۱۱؛ (اتو اوریوتی و پوبی، ۲۰۰۳).

در ایران نیز گزارش ها و داده های موجود بیانگر وجود ازدواج زودهنگام است با اینکه در صد آن کمتر از کشورهای در حال توسعه است اما آمار ازدواج در سنین کمتر از ۱۸ و به ویژه سنین پایین تر از ۱۴ سال قابل توجه است. برای مثال، داده های مرکز آمار ایران نشان می دهد که طی سال های ۱۳۹۶ تا ۱۴۰۰، ۳۲۵۲۴ دختر کمتر از ۱۵ سال ازدواج کرده اند (رحیمی و همکاران، ۱۴۰۲). بر مبنای سالنامه آماری استان لرستان، میزان ازدواج زودهنگام در این استان با میانگین کشوری تفاوت چندانی ندارد. در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت به ویژه در «دهستان زیر تنگ سیاب» که میدان مطالعه نوشتار حاضر است، اگرچه آمارهای رسمی محدودیت هایی در بازنمایی دقیق ابعاد این پدیده دارند، اما تجربه ی زندگی نویسندگان نوشتار حاضر در منطقه مذکور، مشاهدات میدانی و منابع غیررسمی نشان دهنده وجود این پدیده در منطقه است؛ پدیده ای که می تواند به شکلی ساختاری، مسیر تحصیلی و توسعه فردی دختران این منطقه را تحت تأثیر قرار دهد.

بدیهی است که الگوهای زمینه ساز ازدواج زودهنگام در جوامع مختلف یکسان نیست و نیازمند مطالعات موردی و مقایسه ای است. شواهد بیانگر این است دخترانی که به احتمال زیاد زود ازدواج می کنند، متعلق به خانواده های فقیرند، در مناطق روستایی سکونت داشته و فرصت های محدودی برای آموزش دارند و در نیروی کار مشارکت دارند (پارسونز و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۵).

آنچه در نگاه کلی از مشاهدات نگارندگان و مصاحبه های اولیه در میدان مطالعه برمی آید، نشان دهنده این است که درهم تنیدگی فشار رسوم فرهنگی و اجتماعی، فقر، عدم فهم و درک کافی دختران کم سن از ازدواج و شاید وضعیت های احتمالی دیگر، می توانند به گونه ای عمل کنند که زمینه را برای ازدواج زودهنگام به عنوان یک الگو در دهستان زیر تنگ سیاب فراهم نمایند.

^۱ Hervish & Jacobs

^۲ Otoo-Oyortey & Pobi

از آنجایی که تاکنون پژوهشی جامعه‌شناختی با تمرکز بر الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام در شهرستان کوه‌دشت و به‌ویژه در دهستان زیرتنگ‌سیاب صورت نگرفته است؛ نوشتار حاضر بر آن است تا باهدف کلی فهم عمیق تجربیات و ادراکات زنان دارای تجربه‌ی ازدواج زودهنگام، با به‌کارگیری رویکرد کیفی به واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام در دهستان مذکور پردازد. در این راستا، به دنبال پاسخگویی به پرسش‌های زیر است: الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام در دهستان زیرتنگ‌سیاب از دیدگاه زنان دارای این تجربه، کدام‌اند؟ و این الگوها چه معنایی در تجربه‌ها و ادراکات زنان دارند؟

پیشینه پژوهش

نصرتی‌خواه و همکاران (۱۴۰۴) به «تبیین جامعه‌شناسی عوامل مؤثر بر شیوع کودک‌همسری در شهر دیشموک» پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که تمایل به کودک‌همسری شهر دیشموک بیشتر از سطح متوسط است و متغیرهای نگرش‌های مردسالارانه، دینداری عرفی و حمایت قانونی تأثیر مثبتی بر تمایل به کودک‌همسری دارند و آگاهی از پیامدهای کودک‌همسری و سطح سواد و همچنین سطح درآمد تمایل به ازدواج مذکور را کاهش می‌دهد. خدامرادی و میرزایی (۱۴۰۴) به تحلیل تجارب دختران زیر ۱۸ سال از ازدواج زودهنگام در شهرستان سقز با رویکرد پدیدارشناختی پرداخته‌اند و نشان داده‌اند که پدیده کودک‌همسری در جامعه‌ی مورد مطالعه را نمی‌توان تنها با یک عامل منفرد تشریح کرد، بلکه پیامد تلاقی چندین نظام سلطه‌گر مانند ساختارهای مردسالارانه و محرومیت اقتصادی ناشی از موقعیت مرزی و توسعه‌نیافتگی منطقه، سیاست‌های ناکارآمد آموزشی و عدم امکان گسست از چرخه‌ی بازتولید فقر است. طالب‌پور و همکاران (۱۴۰۴) در مطالعه‌ای با عنوان «زمینه‌ها و پیامدهای کودک‌همسری در استان لرستان» با رویکرد کیفی نشان داده‌اند که کودک‌همسری نه یک انتخاب آگاهانه، بلکه واکنشی منفعلانه به ساختارهای نابرابر و سنتی جامعه است. افراسیابی و همکاران (۱۴۰۳) با عنوان «واکاوی کیفی بسترها و الگوهای زیسته کودک‌همسری از دیدگاه جوانان» نشان داده‌اند که دختران نوجوان در بستری

فرهنگی زندگی می‌کنند که سعادت و خوشبختی دختر را در ازدواج در سنین پایین می‌دانند. هنجار اولویت‌دادن به ازدواج از سوی خانواده‌ها، دختران نوجوان را به قبول ازدواج زودهنگام به‌عنوان الگویی اجتماعی هدایت می‌کند.

اسلیس^۱ و همکاران (۲۰۲۵)، در مطالعه‌ای درباره‌ی ازدواج زودهنگام در بین مسلمانان کامبوج، دو عامل اصلی مؤثر در شیوع ازدواج زودهنگام را شناسایی کرده‌اند: فقر که مانع از تکمیل تحصیلات افراد جوان می‌شود؛ و آداب‌ور سوم فرهنگی که ازدواج زودهنگام را منبع غرور خانوادگی می‌داند. دت پنت^۲ (۲۰۲۵)، در پژوهشی در مناطق روستایی نپال نشان داده که هنجارهای فرهنگی، از مهم‌ترین عوامل تقویت‌کننده ازدواج زودهنگام محسوب می‌شود. اقبال^۳ و همکاران (۲۰۲۴) در مطالعه‌ای باهدف شناسایی علل و پیامدهای کودک‌همسری در میان مسلمانان شرق سری‌لانکا نشان داده‌اند که عواملی مانند ازدواج والدین در سنین پایین، فوت والدین، موضوع مهریه یا جهیزیه، فقر، جمعیت زیاد خانواده و بی‌علاقگی به تحصیل از مهم‌ترین دلایل بروز ازدواج‌های زودهنگام هستند. ریزکیا^۴ و همکاران (۲۰۲۲) در مطالعه‌ای نشان داده‌اند که عوامل تأثیرگذار بر تصمیمات ازدواج زودهنگام در اندونزی عبارت‌اند از پیوندهای خانوادگی، نابرابری جنسیتی، فقر و استراتژی‌های بقای اقتصادی، کنترل بر تمایلات جنسی و حفظ آبروی خانواده، سنت و فرهنگ و ناامنی. لووی^۵ و همکاران (۲۰۲۰) در مطالعه‌ای اکتشافی با روش‌های ترکیبی نشان داده‌اند که قومیت و ترس از اینکه دختران ممکن است درگیر رابطه جنسی قبل از ازدواج شوند، دو عامل مهم مرتبط با ازدواج زودهنگام در مناطق روستایی گامبیا هستند. همچنین، فقدان جایگزین‌های معنادار برای ازدواج، ازجمله فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی، ممکن است گزینه‌ها و منابع موجود برای دختران را محدود کند و منجر به ازدواج زودهنگام شود.

مطالعات انجام‌شده در ایران و سایر کشورها پیرامون ازدواج زودهنگام، طیف وسیعی

^۱ Sles

^۲ Datt Pant

^۳ Iqbal

^۴ Rizkia

^۵ Lowe

از رویکردها و موضوعات را در بر گرفته‌اند؛ از جمله بررسی پیامدهای ازدواج زود هنگام، تجربه‌های زیسته زنان، تحلیل دیدگاه‌های متخصصان و مددکاران و همچنین واکاوی این پدیده از منظر حقوقی یا استفاده از رویکردهای کمی. جامعه یا میدان مورد مطالعه بیشتر مطالعات مذکور مناطق شهری و یا شهری-روستایی (شهرستان و استان) بوده است. با این حال، با توجه به تفاوت‌های ساختاری، اجتماعی-فرهنگی و اقتصادی میان بافت‌های شهری و روستایی و همچنین با در نظر گرفتن پیامدهای آسیب‌زای این پدیده بر ابعاد مختلف زندگی فردی، خانوادگی و اجتماعی، ضرورت واکاوی این موضوع در بافت صرفاً روستایی نیز قابل توجه است. از این رو، پژوهش حاضر با هدف فهم عمیق‌تر این پدیده، به واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زود هنگام از دیدگاه زنان دارای این تجربه در دهستان زیر تنگ سیاب از توابع شهرستان کوه‌دشت پرداخته است.

ملاحظات نظری

ازدواج زود هنگام پدیده‌ای صرفاً فردی نیست و برای واکاوی و تبیین الگوهای زمینه‌ساز آن بایستی علاوه بر توصیف تجارب فردی به ساختارهای کلان اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و حتی سیاسی هم توجه کرد. از این رو، برای تحلیل نقطه‌نظرات فردی بر مبنای زمینه‌های اجتماعی-فرهنگی، می‌توان از دیدگاه‌ها و نظریه‌های مختلفی بهره گرفت که هر کدام بر بُعد یا ابعادی خاص از پدیده تأکید دارند. لازم به بیان است که چارچوب نظری در تحقیقات کیفی متفاوت از رویکردهای پوزیتیویستی است. از نظر ایمان (۱۳۹۳: ۱۷۷ و ۲۴۲) برخورداری از یک چارچوب نظری از پیش تعیین شده ممکن است محقق را بسیار محدود نموده و موجب غفلت وی از دیدگاه افراد مورد مطالعه درباره‌ی آنچه در حال وقوع است، بشود. همچنین، فترمن^۱ (۲۰۰۹) بر این باور است که نظریه‌ها می‌توانند راهنمای عمومی تحقیقات کیفی باشند؛ بدین معنی که در بازشدن ذهن محقق، توجه به نکات، روندها و ابعاد محوری میدان مطالعه، ارائه‌ی چارچوب مفهومی جهت طرح پرسش‌های اصلی نقش اساسی ایفا کنند. بر این اساس، نوشتار حاضر نیز بی‌نیاز از نظریه و مفاهیم

^۱ Fetterman

حساس نظری نیست و آنچه در ادامه آمده است نه به عنوان چارچوب نظری، بلکه ملاحظات مفهومی و نظری تحقیق را تشکیل می‌دهد.

یکی از دیدگاه‌های تحلیلی، دیدگاه حقوق بشری است و بر این مفهوم متکی است که هنجارها و ارزش‌های بهر سمیت شناخته‌ی شده‌ی جهانی‌ای هستند که تمام انسان‌ها را باوجود تفاوت‌های اجتماعی یا فرهنگی، از حقوق بنیادین برخوردار می‌سازند. متفکران این دیدگاه از بُعد حقوق بشر به تحلیل ازدواج زودهنگام پرداخته، آن را مصداقی از نقض حقوق کودکان و استثمار آنان می‌دانند و این فرض را طرح کرده‌اند که مفاهیم کودکی و کودک، جهانی‌اند؛ برای مثال ازدواج زودهنگام بر حقوق، اقتصاد، آموزش و رفاه روانی کودکان تأثیر منفی می‌گذارد (Walker, 2012). ازدواج زودهنگام، حقوق کودکان مانند حق بازی و دورهمی با دوستانشان را از آنان گرفته و تحصیلشان را مختل کرده است، زیرا کسانی که در سنین پایین ازدواج می‌کنند، تمایل دارند مدرسه را برای انجام وظایف خانوادگی ترک کنند (Brown, 2018). استثمار کودکان به دلیل فقر، جامعه، محیط زیست، خشونت در زندگی خانگی و طلاق والدین رخ می‌دهد (Machmud et al., 2020). علاوه بر این، استثمار کودکان همچنین ناشی از تأثیرات فرهنگی در جامعه است؛ کودکان به عنوان ارزش‌های اقتصادی دیده می‌شوند که اگر بتوانند به خانواده‌ها کمک مالی ارائه دهند، معنا پیدا می‌کنند (Pratama, 2021). این موارد ناشی از تضاد بین نقش زنان که توسط جامعه به تصویر کشیده می‌شود و عدم آمادگی ذهنی کودکان به دلیل سن کم‌شان است.

بر مبنای نظریه‌ی ساختاری، سطوح عاملیت غالباً به وسیله‌ی عوامل ساختاری در جامعه از پیش تعیین می‌گردد. این عوامل می‌توانند در ابعاد مرتبط با هنجارهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی یافت شوند که ممکن است بر عاملیت فشار وارد کنند یا آن را

۱. استثمار کودکان نگرشی است که به رفتار تبعیض آمیز یا خودسرانه با کودکان توسط خانواده‌ها یا جامعه اشاره دارد که از طریق اجبار کودکان به انجام کاری برای منافع اقتصادی، اجتماعی یا سیاسی بدون توجه به حقوق آنان برای حمایت مطابق با رشد جسمی، روانی و اجتماعی و وضعیت اجتماعی آنان انجام می‌شود (Machmud et al., 2020).

توانمند سازند. درواقع، عاملیت افراد متأثر از عوامل متعددی در جامعه است. گیدنز افراد را موجوداتی بازاندیش و عاملیت را قابلیت برای مشاهده‌ی تجارب خود و توضیح اعمالشان در نظر گرفته است (Horii, 2020). از دید بوردیو نیز جامعه‌شناسی باید در مطالعه‌ی حیات اجتماعی نه فقط به ساختار، بلکه به کنش‌های افراد و معانی بین‌ذهنی نیز بپردازد (Seidman, 2012: 16)؛ لذا افراد، هم‌قادرند در مقابل ساختارها (قوانین و الگوهای روابط اجتماعی) مقاومت کنند و آگاهانه از قوانین مربوط به شبکه‌های گوناگون مرجعشان اطاعت کنند. این با مفهوم «ظرفیت عمل» مطابقت دارد که نه تنها شامل کنش‌هایی است که در مقابل هنجارها مقاومت می‌نمایند، بلکه به شیوه‌های متعدد در هنجارها نیز درگیر است (Mahmood, 2004: 15). در ارتباط با ازدواج زودهنگام در فهم عاملیت زنان می‌توان به دیدگاه کلاکر (۲۰۰۷) درباره‌ی شکل‌های عاملیت رجوع کرد. کلاکر استدلال کرده که یک طیف عاملیت اعم از «عاملیت ضعیف و بیش‌ازحد» وجود دارد که به ما کمک می‌کند تا شرایطی را که در آن افراد تصمیم می‌گیرند، فهم کنیم. کلاکر عاملیت را از طریق نظریه‌ی ساختاری با تعریف عاملیت در اصطلاحات «بیش‌ازحد» و «ضعیف» بررسی کرده است. مطابق این نظریه، افراد به‌عنوان بازیگرانی توانا هستند که قدرت تصمیم‌گیری دارند. گزینه‌های افراد به زمینه‌ها، روابط و ساختارهایی بستگی دارد (خدای‌امردی و میرزایی، ۱۴۰۴).

دیدگاه‌های اقتصادی نیز در تبیین ازدواج زودهنگام بر شرایط اقتصادی و فقر تمرکز دارد و استدلال می‌کند که شرایط اضطراری و بلایا، فشار اقتصادی بر خانواده‌ها را افزایش می‌دهد و ازدواج‌های زودهنگام و اجباری را تشدید می‌کند. در مناطق فقیرنشین ناامنی غذایی منجر به وقوع ازدواج‌های زودهنگامی شده که منجر به اسارت دخترانی می‌گردد که برخلاف میلشان به همسری پذیرفته می‌شوند (Simeltonet, 2012). در شرایط فقر شدید، ممکن است در خانواده‌های کم‌درآمد، دختران نابالغ به‌عنوان هزینه‌ی اقتصادی تلقی شوند و در شرایط نسبتاً نامساعدی می‌توانند با ازدواجشان به‌نوعی درآمد کسب کنند. در مقیاس جهانی، دختران خانواده‌های نیازمند بیشتر احتمال دارد قربانی ازدواج زودهنگام

شوند. فقر همراه با رسم سنتی ترجیح پسران، والدین را سوق می‌دهد تا در شرایط محدودیت‌های اقتصادی، پسران را به جای دختران به مدرسه ببرند. وقتی جامعه‌ای با سطح بالای فقر مواجه است، آموزش زنان جوان به خطر می‌افتد و منجر به ازدواج اجباری و بارداری زودهنگام می‌شود (Ackerly, 2011).

نظریه‌ی تبدیلی بارتز و نای^۱ (۱۹۷۰) که بر اساس قضایای هومنز شکل گرفته است، ازدواج را در قالب هزینه-فایده تحلیل می‌کند. این نظریه ازدواج زودهنگام را متأثر از دو دسته علل می‌داند: نخست، عللی که ازدواج را رضایت‌بخش‌تر از مجرد جلوه می‌دهند؛ دوم، عللی که ازدواج زودهنگام را در مقایسه با سایر انتخاب‌های نامطلوب، گزینه‌ای نسبتاً مطلوب نشان می‌دهند. هنگامی که رضایت مورد انتظار از ازدواج بیش از رضایت موجود در وضعیت کنونی باشد، احتمال وقوع ازدواج زودهنگام افزایش می‌یابد (طالب‌پور و همکاران، ۱۴۰۴).

یکی از دیدگاه‌ها نیز در تحلیل ازدواج زودهنگام بر سنت‌ها و باورهای تأکید دارد که توانایی دختران را برای مشارکت در نقش‌های برابر در جامعه سرکوب می‌کند. درواقع، باورها و رسوم فرهنگی و سنتی موجب قرار گرفتن دختران و زنان در جایگاه اجتماعی پایین‌تر از مردان می‌شود (Cohoon, ۲۰۱۰)؛ مطابق این دیدگاه، رسوم فرهنگی در مناطقی که مردم هنوز از قوانین و الگوهای سنتی پیروی می‌کنند، موجب ازدواج پسران و دختران در سنین پایین می‌شود (Wilson, ۱۹۶۷). برای مثال از دید هارنسکی^۲ (۲۰۱۰)، در اکثر ملت‌ها این باور رایج است که ازدواج، محافظی در برابر رفتارهای نامناسب و غیراخلاقی است.

بر مبنای نظریه‌ی جامعه‌پذیری جنسیتی نیز، فرد در روند جامعه‌پذیری با هنجارها، الگوها و جهت‌گیری‌های فرهنگی آشنا می‌شود، به تدریج رفتار اجتماعی مناسب را یاد گرفته و با پذیرش نقش‌های اجتماعی، خود را برای آینده آماده می‌کنند. فرد در خانواده و از طریق جامعه‌پذیری و کنش متقابل که خانواده، همسالان، محله و محیط مدرسه دارد،

^۱ Brtez & Nai

^۲ Harenski

به‌مرور نقش‌های جنسیتی را فرا می‌گیرد. با پذیرش تعارض‌هایی که در این نقش وجود دارد، غالباً دختران کوچک از همان آغاز می‌آموزند که نقش جنسیتی زن بزرگ‌سال همراه با قبول فرودستی به مردان وابسته است. پسران نیز یاد می‌گیرند که مردان برتر از زنانند و بایستی در پی امیال و آرزوهای خود باشند و برای دستیابی به آن بتوانند دیگران را تحت نظارت قرار دهند (حیدری‌نژاد و نواح، ۱۳۹۷: ۱۳۹).

یکی دیگر از نظریه‌ها، نظریه‌ی مدرنیزاسیون است که ویلیام گود^۱ از پیشگامان آن است. بر مبنای این نظریه، میزان مدرنیته‌ی یک جامعه تأثیر مستقیمی بر سن ازدواج دارد. در جوامع شهری، توسعه‌یافته و برخوردار از فرصت‌های آموزشی و شغلی، ازدواج غالباً با تأخیر انجام می‌شود؛ درحالی‌که در جوامع کمتر توسعه‌یافته و روستایی، ازدواج زودهنگام معمول‌تر است. افرادی که از سطح بالایی از شهرنشینی و فرصت‌های تحصیلی و شغلی برخوردارند، نسبت به مناطق کمتر توسعه‌یافته و روستایی، ازدواج‌هایی با تأخیر بیشتر دارند و این در حالی است که در مناطق کمتر توسعه‌یافته شاهد پدیده‌ی پیش‌رسی ازدواج هستیم (Nilsoun, ۲۰۰۴: ۱۴). از دیدگاه گود (۱۹۶۳) فرایند صنعتی شدن و مدرنیزاسیون در نهایت موجب کاهش ازدواج‌های ترتیب‌یافته و خویشاوندی خواهد شد. بیلتر^۲ (۲۰۰۱) نیز معتقد است الگوی ازدواج خویشاوندی از نظر تاریخی با کارکردهای اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی همراه بوده است. از ویژگی‌های بیشتر ازدواج‌های خویشاوندی می‌توان به زمینه روستایی، سطح تحصیلات پایین، پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین و ... اشاره کرد. درواقع الگوی غالب ازدواج در درون ساختار ایلی-طایفه‌ای، از نوع خویشاوندی و ساختار خانواده نیز برپایه پدرسالاری است به‌نحوی که مسئولیت‌های خانواده برعهده پدر است و به‌طورمعمول تصمیمات او در خانواده لازم‌الاجرا است. محیط و نظام اجتماعی جامعه‌ی روستایی و ساختار اقتدارگرایی پدرسالارانه‌ی آن نقش زمینه‌ای مهمی در بروز ازدواج زودهنگام دارد (Lal, 2015). این اقتدارگرایی در انتقال آموزه‌های سنتی و در فرایند انتخاب همسر بر سر دختران سایه می‌افکند و زمینه‌ی مطیع بودن را در

^۱ Good

^۲ Bittles

آنان فراهم می‌سازد.

با مرور نظریه‌ها و دیدگاه‌ها و نیز مفاهیم حساس نظری مرتبط با ازدواج زودهنگام در بالا، می‌توان گفت که هر کدام از آن‌ها از زاویه‌ای نسبتاً متمایز به موضوع پرداخته‌اند و نمی‌توان به دیدگاهی واحد دست یافت که همه‌ی ابعاد پدیده را تحلیل و تبیین کند. بر این اساس، چنین برداشت می‌شود که ازدواج زودهنگام در مناطق روستایی شهرستان کوهدشت، نمی‌تواند صرفاً از یک عامل ناشی گردد، بلکه ممکن است پیامد تعامل و درهم‌تنیدگی الگوهای مختلفی باشد که زمینه‌های شکل‌گیری این پدیده فراهم می‌کند. دهستان زیرتنگ سیاب به‌عنوان دهستانی با فاصله‌ی ۶۰ کیلومتری از مرکز شهرستان منزوی کوهدشت، با مشکلات خاصی مانند کمبود زیرساخت‌های اقتصادی، آموزشی، بهداشتی و ... مواجه است. این محرومیت‌ها در کنار مؤلفه‌های دیگر، در شکل‌گیری الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام نقش دارند. لذا مطالعه‌ی موضوع از نگاه خود زنان دارای تجربه‌ی ازدواج زودهنگام اهمیت دوجندانی دارد به‌طوری‌که کوشش شود ضمن توجه به ذهنیت فرد به زمینه‌ی اجتماعی خاص او نیز توجه گردد و از منابع و ابزارهایی استفاده شود که پژوهش‌گر را هر چه بیشتر به این مهم نزدیک نماید.

روش

نوشتار حاضر با رویکرد کیفی و روش «تحلیل مضمون»^۱ انجام شده است. در تحقیقات کیفی، برخلاف رویکردهای کمی، به جای تحلیل آماری داده‌ها، تفسیر اطلاعات اهمیت دارد. چون درک و تفسیر انسان‌ها از جهان پیرامونشان در بافت اجتماعی زندگی روزمره شکل می‌گیرد، معانی خلق شده به بافت اجتماعی بستگی دارد و در درون آن معنا می‌یابند (Bryman, 2003). بر این اساس، برای فهم پدیده‌ای همچون ازدواج زودهنگام در منطقه‌ای خاص لازم است ضمن توجه به بستر و شرایط اجتماعی-فرهنگی اعضای آن محیط، ذهنیت و نظام معانی ذهنی افراد را نیز موردبررسی قرار داد. برای این منظور، پژوهش‌گر به شیوه‌ها و فنونی برای شناسایی و درک پیچیدگی دیدگاه‌های افراد و

^۱ Thematic Analysis

چگونگی تفسیر آن‌ها نیاز دارد. روش‌های کیفی، به دنبال کشف این پیچیدگی‌ها هستند و علت اصلی استفاده از رویکرد کیفی به همین دلایل برمی‌گردد.

شرکت‌کنندگان مطالعه شامل زنانی بودند که واجد معیارهای زیر برای ورود به پژوهش بودند: ازدواج پیش از ۱۸ سالگی، داشتن سن کمتر از ۳۰ در زمان انجام مطالعه، سکونت بیش از ۱۰ سال در دهستان زیرتنگ سیاب (شهرستان کوه‌دشت) و تمایل به مشارکت در مطالعه. از شیوه‌ی نمونه‌گیری هدفمند^۱ برای گزینش مشارکت‌کنندگان استفاده شد. در این راستا، از یکی از تکنیک‌های نمونه‌گیری هدفمند یعنی نمونه‌گیری گلوله‌برفی بهره‌گیری شد.

در مرحله نخست، مؤلفان، زنانی را که معیارهای ورود را داشتند شناسایی کرده و شرایط مصاحبه نیز را نیز تنظیم و هماهنگ نمودند. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های عمیق و حضوری از اواسط اردیبهشت تا اوایل شهریور ۱۴۰۴ گردآوری شده و پس از انجام ۱۶ مصاحبه به نقطه اشباع رسید. پیش از شروع مصاحبه‌ها، هدف پژوهش برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و سپس رضایت آگاهانه شفاهی برای مشارکت در مصاحبه، مکان انجام مصاحبه و ضبط صدا اخذ گردید. هر مصاحبه ابتدا با پرسش‌های جمعیت شناختی (سن کنونی، سن ازدواج، وضعیت تأهل، تحصیلات و ...) و باز، آغاز گشته، سپس برای دستیابی به اطلاعات عمیق‌تر، به پرسش‌های اصلی درباره ازدواج زود هنگام پرداخته می‌شد. مصاحبه‌ها با زبان مادری (لکی) انجام می‌گرفت میانگین زمانی انجام هر مصاحبه ۴۷ دقیقه بود.

جدول ۱. مشخصات جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان

شماره	نام (مستعار)	سن ازدواج	سن کنونی	وضعیت تأهل	تحصیلات	شغل	شغل همسر	تعداد فرزندان
۱	مینا	۱۴	۱۷	متاهل	دهم	خانه‌دار	آزاد	۱
۲	مریم	۱۲	۲۰	متاهل	هفتم	خانه‌دار	کارگر	۳
۳	فاطمه	۱۷	۲۱	متاهل	نهم	خانه‌دار	راننده تاکسی	۲

^۱ Purposive Sampling

^۲ Snowball Sampling

شماره	نام (مستعار)	سن ازدواج	سن کنونی	وضعیت تأهل	تحصیلات	شغل	شغل همسر	تعداد فرزند
۴	مهری	۱۶	۲۳	متاهل	نهم	خانه‌دار	کشاورز	۲
۵	زهره	۱۷	۱۹	متاهل (ازدواج مجدد)	دهم	خانه‌دار	آزاد	۰
۶	محدثه	۱۴	۱۶	متاهل	دهم	خانه‌دار	راننده ماشین سنگین	۱
۷	تارا	۱۷	۲۵	متاهل	یازدهم	خانه‌دار	آزاد	۲
۸	شادی	۱۶	۲۲	متاهل	یازدهم	خانه‌دار	کشاورز	۲
۹	نسبیه	۱۵	۱۸	متاهل	دهم	خانه‌دار	کشاورز	۱
۱۰	آنا	۱۲	۱۵	متاهل	پنجم	خانه‌دار	آزاد	۰
۱۱	زهره	۱۳	۲۰	متاهل	هفتم	خانه‌دار	آزاد	۲
۱۲	کلثوم	۱۶	۱۸	متاهل	یازدهم	خانه‌دار	کشاورز	۱
۱۳	خدیجه	۱۳	۱۶	متاهل	هفتم	خانه‌دار	کارمند	۱
۱۴	منیره	۱۳	۱۹	متاهل	هفتم	خانه‌دار	دامدار	۲
۱۵	فرخنده	۱۴	۱۸	متاهل	دهم	خانه‌دار	آزاد	۱
۱۶	منصوره	۱۵	۲۲	متاهل	دهم	خانه‌دار	کارگر	۲

اطلاعات گردآوری شده با استفاده از روش تحلیل موضوعی تحلیل شدند. طی این روش محقق از طریق دسته‌بندی داده‌ها و الگویابی درون داده‌ای و برون داده‌ای به یک نوع‌شناسی تحلیلی دست می‌یابد و در پایان تم‌ها از داده‌ها نشأت می‌گیرند (Thomas and Harden, ۲۰۰۸؛ مقصودی و فرضی‌زاده، ۱۳۹۵). در این نوع تحلیل، مقولات از طریق مطالعه‌ی دقیق داده‌ها شناسایی می‌شوند. تحلیل، کاملاً تدریجی، تکوینی و هم‌زمان با گردآوری داده‌ها انجام می‌گیرد و محقق به‌طور مداوم بین مجموعه‌ی داده‌ها، مفاهیم، مضمون‌ها، تحلیل و تفسیر آن‌ها رفت‌و برگشت می‌کند.

پس از مرور ادبیات نظری و تجربی و انجام مصاحبه مقدماتی با سه نفر از مشارکت‌کنندگان، چند مفهوم و محور اولیه‌ی پرسش‌های پژوهش آشکار گشته و در روند مصاحبه‌ها دنبال شدند. مصاحبه‌ها با پرسش‌های باز عمومی آغاز شده و با طرح

سؤالات مشخص و تکمیلی جهت تشویق و دستیابی به توضیحات بیشتر ادامه می‌یافت. پس از انجام هر مصاحبه، عملیات طبقه‌بندی و تنظیم داده‌ها آغاز می‌شد. در اولین قدم فایل‌های صوتی جمع‌آوری شده در پوشه‌ای مشخص قرار داده می‌شدند و روی کاغذ پیاده و ثبت می‌شدند مصاحبه‌های پیاده‌شده نیز در پوشه‌ای دیگر مرتب‌سازی می‌شدند. تمام مصاحبه‌های نوشته‌شده، جمله به جمله، خط به خط و عبارت به عبارت مورد مطالعه و بازبینی مکرر قرار می‌گرفتند تا جایی که نمایی کلی از داده‌های گردآوری‌شده به دست می‌آمد. در مرحله‌ی بعد، به هر جمله یا کلمه کلیدی یک کد یا مفهوم الصاق می‌شد و حاشیه‌ها و توضیحاتی در کنار متون مصاحبه یادداشت می‌گردید. درواقع، حاصل این مرحله مفهوم‌سازی یا مفهوم‌پردازی بود. در این مرحله ۱۷۹ کد به دست آمد که با ادغام و ترکیب موارد مشابه و حذف موارد تکراری به ۹۲ مفهوم تقلیل یافتند. طی این کار، محقق سعی می‌نمود ضمن بهره‌گیری از مفاهیم موجود در ادبیات تحقیق، از واژه‌ها و مفاهیمی استفاده کند که معانی کنش‌ها و دیدگاه‌های مشارکت‌کنندگان حفظ گردد و این کد یا مفهوم الصاق شده بتواند حداکثر فضای مفهومی آن را پوشش دهد. سپس، کدها و مفاهیم مذکور بر اساس اهمیتی که در موضوع تحقیق داشتند و مراجعه مجدد به برخی از مشارکت‌کنندگان و همچنین با بازبینی مؤلفان در قالب مضامین فرموله شدند. بدین ترتیب، با رفت‌وبرگشت محقق از داده‌ها تا مقوله‌ها، تعداد واحدهایی که محقق با آن‌ها سروکار داشت کاهش یافت و ۱۳ مضمون فرعی استخراج شد که نهایتاً در قالب ۳ مضمون اصلی تلفیق و سازمان‌دهی شدند (جداول ۲، ۳ و ۴). در این نوشتار برای دستیابی به معیار قابلیت اعتماد، از تکنیک ممیزی (بازبینی کدها، مفاهیم و مقوله‌ها از سوی همکاران و اعضای تیم تحقیق)^۱ و کنترل یا اعتباریابی از طریق اعضا^۲ تأیید دقت و اصالت مفاهیم و مقوله‌های به دست آمده توسط شرکت‌کنندگان در تحقیق استفاده شد.

میدان مطالعه

^۱ Auditing

^۲ Member Checking

دهستان زیرتنگ سیاب از توابع بخش کوهنانی با ۲۹ روستا (۱۱ روستای قابل سکنة دائم) و با وسعت حدود ۴۵۰ کیلومترمربع در دامنه‌های رشته کوه زاگرس و جنوب غرب شهرستان کوه‌دشت در استان لرستان واقع شده است. فاصله این دهستان تا مرکز شهرستان یعنی شهر کوه‌دشت ۶۰ کیلومتر است. آب و هوای منطقه و دهستان گرم و معتدل است و به علت برخورداری از چشمه‌ی دائمی سیاب، باغداری به مهم‌ترین فعالیت اقتصادی پنج روستای مجاور آن تشکیل شده است. با اینکه یکی از بزرگ‌ترین انارستان‌های متمرکز کشور به مساحت ۱۷۰۰ هکتار در این دهستان واقع است اما خشک سالی‌های پی‌درپی سه دهه اخیر معیشت بیشتر روستاهای دهستان که مبتنی بر زراعت دیم (گندم و جو) و دامداری سنتی (پرورش گوسفند، بز و گاو) است دشوار ساخته است و به‌یک‌ی از عوامل دافعه‌ی برای مهاجرت‌های فصلی و سپس دائمی به شهرستان‌های تابع استان تهران، تهران و شهر کوه‌دشت به شمار می‌رود. پیش از این، غالباً مردان در دامنه‌ی ۱۵ تا ۶۰ سال به صورت فصلی به تهران مهاجرت می‌کردند و از آنجا که مهارت خاصی نداشتند بیشتر آنان به عنوان کارگر در کارهای ساختمانی، شرکت‌های حمل ااثیه منزل و شرکت‌های نظافت کار می‌کردند. پس از خشک سالی‌های مداوم، بسیاری از کارگران فصلی به همراه خانواده‌هایشان، روستاها را به قصد سکونت دائم در شهرهای ذکر شده ترک کردند به گونه‌ای که نوعی شبکه‌های مهاجرتی بین مبدأ و مقصد شکل گرفته و روند مهاجرت از روستاهای منطقه تسریع شده و بیش از نیمی از روستاهای دهستان تنگ سیاب و دهستان‌های مجاور خالی از سکنه شده‌اند و یا فقط در فصل بهار سکنه دارند. گفتنی است تعدادی از ساکنان در اموری از قبیل کارگری در باغات انار، حمل و نقل محصولات کشاورزی و مصالح، مسافرکشی، مغازه‌داری جزئی، اشتغال در بخش دولتی مانند آموزش و پرورش و ادارات واقع در مرکز بخش، فعال‌اند. همچنین، در سال‌های اخیر سختی تأمین معاش، تعداد قابل توجهی از ساکنان دهستان و شهرستان را به فعالیت‌های غیرقانونی مانند کشت خشخاش وادار کرده است.

از لحاظ ساختار ایلی، نه تنها دهستان زیرتنگ سیاب بلکه تمام شهرستان دارای ساختار ایلی و طایفه‌ای است. اکثریت مطلق ازدواج‌ها از نوع درون گروهی است. مشارکت در

آیین‌های مختلف جمعی همانند سوگ، سور و... به سادگی نمایان است گویی بخش مهمی از فرایند هویت‌یابی و فرهنگ‌پذیری فرد از مسیر شرکت در رسوم جمعی ساخته می‌شود. روحیه همیاری و همکاری در امور کشاورزی (زراعت و غیرزارعت) گرچه به اندازه گذشته نیست اما همچنان رواج دارد. بیشتر اهالی دهستان به ترتیب متعلق به طایفه‌ی آدینه‌وند، کوهنایی، گراوند و درویش هستند با این وجود، اکثریت غالب هر طایفه در دهستان‌های دیگر ساکن‌اند. تمام طوایف شهرستان کوه‌دشت، زیرمجموعه ایل طرهان می‌باشند. از ویژگی‌های چنین ساختاری می‌توان به پدرسالاری، احترام به ریش‌سفیدان، نقش بزرگان در حل اختلافات، پیوندهای خویشاوندی گسترده و... اشاره کرد. خانواده از جایگاه برجسته‌ای با ویژگی‌های احترام به والدین، تمایل به استمرار پیوندهای خویشاوندی، ازدواج‌های خویشاوندی نزدیک و نقش پررنگ در تصمیم‌گیری برای ازدواج برخوردار است. چنین به نظر می‌رسد که قدرت و نفوذ ساختار طایفه‌ای و خویشاوندی بر تصمیمات و انتخاب‌های فردی همانند ازدواج، به قوت گذشته نیست اما نمی‌توان از نقش آن غافل شد.

از لحاظ خدمات بهداشتی، دهستان مذکور دارای نه خانه‌ی بهداشت و یک درمانگاه است. بنابر آمار مسئول درمانگاه، جمعیت دهستان ۴۸۲۵ نفر با ۱۲۸۰ خانوار است. نرخ رشد جمعیت ۱/۷ است. مشاوره بارداری به زنان دو روز در هفته توسط کارشناس انجام می‌شود. این دهستان دارای ۱۱ دبستان مختلط، یک مدرسه راهنمایی دخترانه، یک مدرسه راهنمایی پسرانه، دو مدرسه راهنمایی مختلط، یک دبیرستان (نوبت صبح دخترانه و نوبت عصر پسرانه است). دبیرستان محدود به یک کلاس و آن‌هم در رشته‌ی علوم انسانی است اما در بعضی سال‌ها در صورت بالا بودن تعداد فارغ‌التحصیلان متوسطه اول، تمایل و رضایت دانش‌آموزان و اولیا آنان و نیز با هماهنگی اداره آموزش و پرورش بخش، یک کلاس هم برای علاقه‌مندان به رشته علوم تجربی دایر می‌شود. رفت و آمد دانش‌آموزان مخصوصاً دختران برای تحصیل در مدارس مناطق دیگر آسان نیست. می‌توان گفت که دهستانی با چنین مسافتی از مرکز شهرستان و عدم قرارگیری در کنار جاده‌های اصلی

بین شهری، فقط از لحاظ جغرافیایی در انزوا نیست بلکه در دسترسی به خدمات مهمی نیز با محدودیت‌هایی روبه‌رو است. در چنین وضعیتی بیشتر دختران با وجود علاقه به تحصیل، از ادامه‌ی آن باز می‌مانند. این وضعیت در کنار مسائل دیگر، تحرک فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و همین‌طور دگرگونی در باورها و نگرش‌ها را برای ساکنان دشوار ساخته است.

یافته‌ها

حاصل فرایند تحلیل مصاحبه‌های مشارکت‌کنندگان، استخراج ۹۲ مفهوم بود که پس از تقلیل به ۱۳ مضمون فرعی، در قالب ۳ مضمون اصلی سازمان‌دهی شدند.

۱. پایداری الگوهای فرهنگی اجتماعی سنتی

تجربیات زنان مشارکت‌کننده نشان داد که بسیاری از ازدواج‌های زودهنگام در میدان مورد مطالعه تحت پایداری و حاکمیت بافت فرهنگی سنتی انجام می‌گیرند. فرهنگ سنتی، بر باورها و رسوم متصلبی بنا شده است که تصمیم‌گیری درباره‌ی ازدواج دختران را نه امری فردی، بلکه خانوادگی و اجتماعی می‌دانند. در بعضی از خانواده‌ها، دختر از همان بدو تولد برای پسر یکی از خویشاوندان نزدیک نشان می‌شود این‌گونه ازدواج در فرهنگ محلی «ناف‌بر»^۱ نامیده می‌شود. زهره ۲۰ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند چنین گفته است: «از وقتی که به دنیا اومدم نامزد داشتم و رفت و آمد می‌کرد وقتی توی راه مدرسه منو می‌دید می‌دونستم که خواستگارمه ولی هیچ حس خوبی بهش نداشتم». تعدادی از زنان مشارکت‌کننده گفته‌اند که ازدواج آنان نتیجه‌ی مستقیم یا غیرمستقیم نگرش قضا و قدری (تقدیرگرایی) خانواده و در مواردی خود شخص بوده است به گونه‌ای که سرنوشت خود را از پیش تعیین شده می‌دانستند و حق انتخاب یا اعتراض برای خویش قائل نمی‌شدند. زهرا ۱۹ ساله، خانه‌دار و بدون فرزند: «دلیل ازدواج من قسمت و تقدیر بود من از سختی [مشکلات خانواده پدری] فرار کردم قسمتم این بود که سختی بینم چه ازدواج می‌کردم

۱. نشان کردن نوزاد دختر برای یک پسر خویشاوند نزدیک مانند پسرعمو، پسرعمه، پسرخاله و ...

۲. منظور از درج عدد مربوط به سال در کنار نام مستعار شرکت‌کنندگان، سن آنان در زمان انجام مصاحبه بوده است نه سن ازدواج.

چه نمی‌کردم و مجبورم با شرایط کنار بیام». همچنین نسبی ۱۸ ساله، خانه‌دار چنین گفته است: «موقع زایمان پرستار سرزنش‌م کردن که چرا در سن کم ازدواج کردی و حتی بچه‌دار شدی و منم می‌گفتم قسمت بوده، بارها مادر بزرگم می‌گفت که عاقبت هر شخص از روز اول در پیشانی‌اش نوشته شده».

تعدادی دیگر از مشارکت‌کنندگان بر این نظر بودند که شوهر دادن آنان توسط خانواده بیشتر به علت ترس از مسائلی مانند فرار دختر از خانه، روابط خارج از ازدواج و به‌طور کلی خطر از دست دادن پاک‌دامنی بوده است که آبروی خانواده و اقوام را به شدت بر باد می‌دهد. «وقتی به دختر خیلی مقابله کنه و برا نظر بقیه ارزشی قائل نباشه خیلی بهتره که آبرومندانه شوهر کنه تا اینکه بی‌آبرو ازدواج کنه» (مینا، ۱۷ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). درواقع، از دید برخی خانواده‌ها، تأخیر در ازدواج موجب احتمال ارتکاب رفتارهای جنسی پرخطری می‌شود که نگرانی‌های شدیدی را برای آنان به دنبال دارد. «بابام می‌گفت آگه شوهر کنی دیگه کمتر شیطان بهت نزدیک میشه، مردم پشت سرت حرف نمیزنن بگن فلانی رفت خونه فلانی و از این حرفا، دیگه سرو سامون می‌گیری و ما هم حواسمون به خودمون» (آنا، ۱۵ ساله، خانه‌دار و بدون فرزند). برخی مشارکت‌کنندگان چنین می‌گفتند که ازدواج‌شان به علت ترس خانواده از حرف مردم و یا به عبارتی ترس از بی‌آبرویی بوده است. «ما دخترای روستاهای این منطقه باید زود ازدواج کنیم چون مردم هر گونه ارتباط را نشانه‌ای از رابطه‌ی نامناسب می‌دونن و طبیعیه که خانواده‌ها هم نگران این موضوع هستن» (فاطمه، ۲۱ ساله، خانه‌دار و مادر دو فرزند).

بر مبنای مصاحبه‌های انجام‌شده، چنین بافت فرهنگی مردسالارانه‌ای، زنان را به پذیرش نقش‌های از پیش تعریف‌شده محدود کرده و در کاهش ارتباطات اجتماعی و منزوی شدن آنان پس از ازدواج نقش اساسی داشته است. «پدرم و برادرم همه رئیس منو مادرم هستن صبح تا شب فقط دستور می‌دن. اجازه نمی‌دن برم خونه خواهرم مگر اینکه با خودشون بخوام برم». (منصوره، ۲۲ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند). «برادرم دو سال از من کوچک‌تر بود ولی خیلی هشدار می‌داد با کی برو بیرون با کی نرو، چه وقت می‌تونم برم

خونه فامیل و از کدوم کوچه برم» (فرخنده، ۱۸ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). همچنین در اغلب موارد، تصمیمات مهم زندگی مشترک صرفاً توسط مرد و به صورت یک‌جانبه گرفته می‌شود. «تنها چیزی که در خانواده ما اصلاً مهم نیست مشورت کردن هست حالا می‌خواهد بحث ازدواج باشه یا کار دیگه. اینقد در گوشم خوندن که خواستگار خوبیه که واقعاً باورم شد و راضی شدم» (محدثه، ۱۶ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). «وقتی برام خواستگار اومد به بابام گفتم بهش جواب منفی بده. بابام می‌گفت سن من از تو بیشتره تو نمی‌فهمی که زندگی خوب یعنی چه، تو تجربه نداری من چیزایی میدونم که به جات گفتم بله» (تارا، ۲۵ ساله، خانه‌دار و مادر دو فرزند).

علاوه بر موارد بالا، بعضی از هنجارهای عرفی نیز وجود دارند که به به‌منزله‌ی سازوکارهایی تثبیت شده‌ای و به طرق مستقیم و غیرمستقیم رفتار اطرافیان را درباره‌ی نوع ازدواج و زمان آن تنظیم می‌کند و بدین طریق بر ازدواج‌های زودهنگام در میدان مورد مطالعه نقش دارند. برای مثال، توانایی جواب منفی به خواستگار خویشاوند نزدیک به علت پیوند خونی، زندگی در همسایگی همدیگر و حتی حیات مشترک، مشارکتی بودن بعضی امور مانند کشت و زرع و ... سخت‌تر از خواستگارهای غریبه یا برون‌گروه است. در این زمینه، برگردان فارسی و مضمون یکی از ضرب‌المثل‌های رایج در منطقه چنین است: «بین مان پشت نمی‌افتد: با ازدواج‌های مجدد و چندباره نسل‌مان هم‌چنان خویشاوند خواهند ماند». در این باره مهری، ۲۳ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند چنین گفته است: «بابام می‌گفت می‌دونم پسر زیاده ولی فامیل درد سر و گرفتاری کمتری داره. فامیل گوشت رو بخورد استخوانت رو دور نمی‌ندازه؛ و «عموم خودش همه‌کاره ازدواج من بود از خواستگاری تا جشن عروسی». در واقع، ازدواج با خویشاوندان نزدیک، به‌ویژه پسرعمو یا پسرخاله، به‌عنوان شکل امن و قابل اعتماد ازدواج تلقی می‌شود؛ اما در عمل، این هنجار عرفی به اجبار خانوادگی تبدیل می‌شود به‌طوری که استقلال فردی در برابر انسجام خویشاوندی اهمیت چندانی ندارد. در چنین شرایطی، جواب منفی به خواستگار خویشاوند نزدیک نوعی مخالفت یا بی‌احترامی به همه خویشاوندان تلقی می‌شود و خانواده دختر

ممکن است حمایت‌های خویشاوندی را برای مدتی از دست بدهند.

علاوه بر این، در منطقه مورد مطالعه نوعی باور پنهان نیز وجود دارد که ازدواج زودهنگام دختران را دلیلی بر برتری جایگاه خانوادگی و صیانت از حیثیت اجتماعی خانواده می‌داند. برای آنان ازدواج مترادف با بلوغ اجتماعی، افتخار و رسیدن به خوشبختی است که در گفت‌وگوهای زنان و مادران تکرار می‌شود و از کودکی در ذهن دختران نقش می‌بندد. «بارها پیش آمده که زنان هنگام مجادله لفظی و حتی گفتگوهای معمولی می‌گفتند اگر فلانی آدم خوبی بود که دخترش شوهر می‌کردند»؛ و «از یازده سالگی مامانم هر روز می‌گفت که آرزوم آینه زودتر شوهر کنی» (محدثه، ۱۶ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). دخترانی که در چنین فضایی جامعه‌پذیری می‌شوند تماس آنان با جنس مخالف حتی با پسران خویشاوند نیز بسیار محدود است و چه بسا با گفتگوی معمولی با جنس مخالف، انگ اجتماعی منفی به آنان زده شود لذا خانواده‌هایی هستند که برای دور ماندن از انگ‌های منفی و حفظ آبرو، مشتاق‌اند که هر چه زودتر دختر را به عقد پسری از خویشاوندان نزدیک دریاورند. باورهای مذکور سبب نوعی فشار اجتماعی پنهان می‌شوند که خانواده‌ها را به تشویق و حتی اجبار دختران به ازدواج زودهنگام هدایت می‌کنند.

جدول ۲. پایداری الگوهای فرهنگی اجتماعی سُنّتی، مفاهیم و مضامین مرتبط

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدگذاری باز (مفاهیم)
پایداری الگوهای فرهنگی اجتماعی سُنّتی	وجود بعضی رسوم مُتصلب	ازدواج نافُبر (اجباری)، سخت‌گیری در پوشش، اجبار به پوشش از سوی خانواده پدری، محدودیت بیشتر برای دختران و زنان در خانواده، فشار اجتماعی برای ازدواج زودهنگام
	تقدیرگرایی	قبول ازدواج به عنوان سرنوشت، نسبت دادن ازدواج به تقدیر، ازدواج به عنوان «قسمت» و عادت به شرایط، مشخص بودن سرنوشت از روز اول
	نگرانی برای از دست دادن پاکدامنی	احتمال فریب خوردن دختر، اطمینان خاطر پس از شوهر دادن، ترس از وجود پسران در محله، ترس از روابط جنسی پیش از ازدواج، گرفتار شدن در رفتارهای غیراخلاقی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کد گذاری باز (مفاهیم)
	مردسالاری	موافقت یک طرفه پدر، تصمیم یک جانبه پدر و مادر، اصرار و پافشاری خانواده خواستگار، تمایل اندک در انتخاب همسر، بی توجهی خانواده به خواست دختر، تردید و دودلی در انتخاب، فشار پنهان خانواده در انتخاب همسر، اجبار خانواده در ازدواج، تصمیم گیری خانواده در ازدواج، مقاومت نکردن در مقابل خواست خانواده، تصمیم گیری یک طرفه پدر و مادر،
	هنجارهای عرفی	اولویت ازدواج خویشاوندی (حالت اجباری دارد)، حفظ حیثیت اجتماعی با ازدواج دختران، قطع روابط خویشاوندی در صورت نه گفتن، گوش کردن حرف بزرگ ترها (ریش سفیدان)، حرف پدر را زمین نندازیم، خوشبختی با لباس عروس، محدود بودن از روابط با جنس مخالف (پسران خویشاوند)، بی حیایی نه اجتماعی بودن

۲. فقر و محرومیت اقتصادی و غیراقتصادی

از دید اغلب زنان مشارکت کننده، فقر و محرومیت اقتصادی یکی از زمینه های اصلی ازدواج زودهنگام آنان بوده است. از یک سو ضعف بنیان اقتصادی خانواده پدری به عنوان عاملی دافعه و از سوی دیگر وضعیت اقتصادی مناسب خواستگار به عنوان یک عامل جذب کننده خانواده و دختران آنان را به سمت ازدواج زودهنگام سوق داده است. جدای از فقر و محرومیت منطقه مورد مطالعه، اقتصاد در سطح فردی به عنوان انگیزه ای قوی در ازدواج زودهنگام مطرح است. درآمد اندک پدر، شکننده بودن درآمد خانواده (کشت دیم)، فرار از تنگناهای اقتصادی، ازدواج به علت کاهش هزینه های خانواده، ضعف در تأمین هزینه های دختران، وضع مالی خوب خواستگار، رسیدن به رفاه و آسایش، دستیابی به امکانات بیشتر در ازدواج از جمله مواردی می باشند که اهمیت عوامل اقتصادی را به روشنی نشان می دهند. برای مثال چند نفر از مشارکت کنندگان چنین گفته اند: «قبل از ازدواج بارها آرزوی خریدن لباس خوب داشتم ولی هیچ وقت بهش نرسیدم» (مریم، ۲۰ ساله، خانه دار و

دارای سه فرزند) و «... شب و روز پدر و مادرم بر سر فقر و ناداری دعا می‌کردن ... وقتی پسر عمه‌ام ازم خواستگاری کرد چون می‌دونستم وضعشون خوبه فوراً قبول کردم» (زهرا، ۱۹ ساله، خانه‌دار و بدون فرزند). «من با ازدوایم موافق نبودم مادرم خیلی در گوشم تکرار می‌کرد که بابای پسر پولداره پس دیگه چی می‌خوای، می‌گفت من با ناداری بابات خیلی سختی کشیدم نمی‌خوام تو هم با یک شوهر ندار هزار سختی بکشی. واقعاً وقتی به حرفاش فکر می‌کردم می‌دیدم مادرم راست می‌گه» (تارا، ۲۵ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند).

در مناطق روستایی علاوه بر مشکلات و محرومیت‌های اقتصادی، مجموعه‌ای از عوامل نیز وجود دارند که در کنار عوامل اقتصادی چرخه‌ای از محرومیت و فقر را تشکیل می‌دهند که خروج از آن به‌سادگی و در کوتاه‌مدت دشوار است. این عوامل موجب محدودیت در تعامل اجتماعی، دسترسی به منابع آموزشی و اطلاعاتی، خدمات روانی و مشاوره‌ای و الگو سازی در جوامع روستایی می‌شود؛ به گونه‌ای که رشد مناسب فکری و اجتماعی مردمان روستایی و به‌ویژه توانمندی روانی و اجتماعی زنان را با مشکل مواجه می‌سازد. در این زمینه چند نفر از مشارکت‌کنندگان چنین گفته‌اند: «خیلی از پدر و مادرها سواد ابتدایی هم ندارند نمی‌شه انتظار زیادی ازشون داشت مثلاً در بحث ازدواج سخته قانع‌شون کنی که اختیار با دختر باشه» (فاطمه، ۲۱ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند)؛ و «اینجا کسی نیست که بتونه دو کلمه راهنمایی کنه خیلی از ما دخترها هم به خاطر چیزهای سطحی ازدواج کردیم اگر مشاوره می‌بود که راهنمایی کنه ممکن بود تو اون سن ازدواج نمی‌کردیم» (منصوره، ۲۲ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند). «خانه بهداشت روستاها فقط آمار می‌گیرن کار دیگری که نمی‌کنن کاش مثلاً هفته‌ای یک روز روانشناس و مشاور از شهر بیارن تا به کم با خانواده‌ها صحبت کنه» (شادی، ۲۲ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند).

دهستان زیر تنگ سیاب نه تنها در زمینه خدمات اجتماعی و روانی و وضعیت مطلوبی ندارد بلکه از لحاظ جغرافیایی نیز در انزوا قرار دارد. دهستان مذکور حدود ۶۰ کیلومتر با مرکز شهرستان فاصله دارد شهری که از شهرهای محروم کشور است و به علت بافت طایفه‌ای خاص خود و نیز ضعف زیرساخت‌های اقتصادی، چندان پذیرای نوآوری‌ها

نیست. در دهه‌های اخیر انبوهی از فارغ‌التحصیلان دانشگاهی آن به استان و شهر تهران مهاجرت کرده‌اند و عمده‌تأ در امور خدماتی و به‌ویژه کارگری در بخش ساختمان و شرکت‌های نظافت کار می‌کنند. دهستانی با چنین مسافتی از مرکز شهرستان و عدم قرارگیری در کنار جاده‌های اصلی بین شهری، فقط از لحاظ جغرافیایی در انزوا نیست بلکه مدارس کافی و نزدیک برای تحصیل ندارد. بدیهی است تردد دانش‌آموزان مخصوصاً برای دختران آسان نیست. در چنین وضعیتی بیشتر دختران باوجود علاقه به تحصیل، از ادامه‌ی آن باز می‌مانند. «من خیلی دوست داشتم درسم را ادامه بدهم ولی پدرم با رفت و آمد من به روستای دیگر مخالف بود و من چاره‌ای جز ترک مدرسه نداشتم» (منیژه، ۱۹ ساله، خانه‌دار و مادر دو فرزند). «بیشتر ما دختری برای درس خواندن باید هفت خوان رستم و رستم را بگذرانیم. واقعاً دوست داشتم در رشته تجربی ادامه بدم که باید به شهر می‌رفتم و خونه اجاره می‌کردم. در این مورد از یه دختر هیچ کاری برنمیاد که برا خواسته‌ش بجنگه» (نسبیه، ۱۸ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). هنگامی مشکلات مهمی در راه تحصیل دانش‌آموزان دختر وجود دارد، ضمن بازماندن از ادامه آن در سنین پایین خانه‌نشین می‌شوند و از آنجا که هیچ‌اثری از برنامه‌های فراغتی (ورزش، کلاس‌های هنری و ...) و همین‌طور جایگزین‌هایی عرفی و شرعی برای ازدواج دیده نمی‌شود لذا زمینه برای تحقق ازدواج‌های زودهنگام فراهم می‌شود. «... ادامه تحصیل برایم سخت بود جز نشستن در خانه کاری نداشتم و طبیعیه که به ازدواج فکر کنم و همین هم شد» (خدیدجه، ۱۶ ساله، خانه‌دار و مادر یک فرزند). «سال دوم دبیرستان بودم که دیگه ادامه ندادم و وضع مالی مون هم بد نبود ولی بابام می‌گفت ادامه بدی که چی بشه می‌خوای چکار کنی، آخرش باید شوهر کنی پس همین الان که خواستگار داری فرصت رواز دست نده» (کلثوم، ۱۸ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند).

جدول ۳. فقر و محرومیت اقتصادی و غیراقتصادی، مفاهیم و مضامین مرتبط

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدگذاری باز (مفاهیم)
فقر و محرومیت اقتصادی و	فقر خانواده پدری	درآمد اندک پدر، شکسته بودن درآمد خانواده (کشت دیم)، ترک تحصیل به علت فقر، فرار از تنگناهای اقتصادی، فرار از بدبختی

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدگذاری باز (مفاهیم)
غیراقتصادی		(نداشتن پول)، ازدواج به علت کاهش هزینه‌های خانواده، ضعف در تأمین هزینه‌های دختران، ازدواج برای کاهش هزینه‌ها
	انگیزه‌های مادی در ازدواج	برجسته‌بودن و وضعیت مالی خواستگار، و وضع مالی خوب خواستگار، دارایی بیشتر خواستگار از میان بقیه خواستگاران، رسیدن به رفاه و آسایش، خوشبختی با پول، آرزوی حمایت اقتصادی، دستیابی به امکانات بیشتر در ازدواج
	فقر خدمات اجتماعی و روانی	پایین‌بودن سطح تحصیل والدین، فقدان خدمات مشاوره‌ای در نقاط روستایی، ضعف در دسترسی به خدمات سلامت روان، کمبود الگوهای موفق در روستا، محدودیت آگاهی ناشی از زندگی در روستا
	انزوای جغرافیایی	ضعف تعاملات با شهر، فاصله زیاد تا مرکز شهر ستان، نبود شهر در فاصله کمتر از ۶۰ کیلومتر، عدم قرارگیری در کنار جاده‌های بین‌شهری، کمبود فرصت‌های مهاجرت
	کمبود امکانات تحصیلی	ترک تحصیل به علت نبود مدرسه راهنمایی در روستا، ترک تحصیل به علت نبود دبیرستان در روستا، هزینه‌های تردد به نزدیک‌ترین روستا، مشکل بودن تحصیل در شهر، حسرت از ترک تحصیل، علاقه به ادامه تحصیل، توصیه به ادامه تحصیل، اولویت ادامه تحصیل بر ازدواج زودهنگام، دشواری فرصت‌های شغلی مرتبط با تحصیل، کمبود جایگزین‌های مهم برای ازدواج

۳. ناپختگی فردی و کودکی ناتمام

داده‌های به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها نشان می‌دهد دختران کم‌سن‌وسال در بستر و بافت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به‌گونه‌ای جامعه‌پذیر می‌شوند که شرایط برای شکل‌گیری انگیزه‌ها و دلایل خاص ازدواج زودهنگام تسهیل و تسریع می‌گردد. بر این اساس، ازدواج زودهنگام در وضعیت ناپختگی فردی انجام‌شده به‌گونه‌ای که بیشتر مشارکت‌کنندگان اعلام کرده‌اند که در مرحله‌ای از رشد و بلوغ بوده‌اند که هنوز استقلال و قدرت تصمیم‌گیری در آنان برای انتخاب همسر به میزان کافی شکل نگرفته بود: «اولین باری که

درباره ازدواج باهام صحبت کردن حس بسیار بدی داشتم چراکه هنوز خیلی بچه بودم و تصمیمی برای ازدواج نداشتم نیاز داشتم کمی سنم بالا بره و ازدواج را درک کنم» (مینا، ۱۷ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). درواقع بیشتر آنان بر این نظر بودند که فاقد قدرت انتخاب مبتنی بر آگاهی بوده‌اند و نقش چندانی در تصمیم‌گیری برای ازدواج خود نداشته و این تصمیم معمولاً از سوی والدین یا خویشاوندان نزدیک گرفته می‌شد: «دوازده سال داشتم بچه بودم و بی‌خبر از اینکه پسر منواز بابام خواستگاری کرده و گفته بود که دختر تو به من بده که بابام جواب داده بود اگر دخترم مُرد سهم خاکی و اگر زننده موند سهم توئه» (مریم، ۲۰ ساله، خانه‌دار و دارای سه فرزند). «ما که چهار خواهریم همه مون رو پدرم شوهرمون داده اصلاً هم نظرمون رو نپرسیده که خوشمون میاد یا نه، اگر توان فهم این مسائل را داشتیم که یه کم مخالفت می‌کردیم» (زهره، ۲۰ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند). علاوه بر این، برخی مشارکت‌کنندگان بر این باور بودند که ازدواجشان تحت تأثیر هیجان‌های زودگذر نیز بوده است. «... به این فکر می‌کردم که می‌رم مستقل می‌کشم و اونطوری که می‌خوام زندگی می‌کنم الان می‌دونم زندگی خیلی جدی‌تر از چیزی بوده که من تصور می‌کردم» (فرخنده، ۱۸ ساله، خانه‌دار و دارای یک فرزند). برای اکثر مشارکت‌کنندگان، ازدواج راهی برای رهایی از محدودیت‌های خانه‌ی پدری، گریز از وضعیت نامطلوب موجود و یا تحقق انتظارات خانواده بوده است. «یکی از دلایل مهم ازدواج من سخت‌گیری خانواده برای نوع پوشش و رفتار بود» (زهره، ۱۹ ساله، خانه‌دار و بدون فرزند)، «کلاس سوم ابتدایی بودم هر جایی که می‌رفتم باید چادر می‌پوشیدم» (شادی، ۲۲ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند) و «پدرم و برادرهایم خیلی به من تذکر می‌دادند شوهر کردم که دیگه فقط یه نفر رئیس باشه اما دیدم که شوهرم هم از همان جنس آدماست و سختی‌هام خیلی بیشتر شدن» (منیژه، ۱۹ ساله، خانه‌دار و دارای دو فرزند).

جدول ۴. ناپختگی فردی و کودکی ناتمام، مفاهیم و مضامین مرتبط

مضمون اصلی	مضامین فرعی	کدگذاری باز (مفاهیم)
ناپختگی فردی و	فقدان بلوغ	نداشتن شناخت از شوهر، کمبود درک و تجربه، خودخواهی در سنین
کودکی ناتمام	فکری	پایین، تجربیات بیشتر در سن بالاتر، ناآگاهی از مشکلات همسر در

دوران نامزدی، فقدان قدرت «نه گفتن» در ازدواج، نداشتن آمادگی برای زندگی مشترک، واپس زدن نقش زنانگی /جنسیتی، درک و تجربه اندک در نوجوانی، ناتوانی در تصمیم‌گیری در سن پایین، تصویر روابط صمیمی با شوهر، دوگانگی در پذیرش نظر پدر		
تصویری رومانتیک از عشق و ازدواج، ذوق‌زدگی برای خرید طلا و لباس، ذوق برای خرید طلا، علاقه به خرید ماشین، آرزوی خرید و تفریح در کنار شوهر، تصور سروسامان زودهنگام با ازدواج، فریب ظاهر و چرب‌زبانی خواستگار، عالی بودن ظاهر شوهر، اشتیاق برای زندگی جدید، خوبی بودن خانواده خواستگار نه خود او، خوشبختی یعنی پول داشتن	تصمیم‌های هیجانی در ازدواج	
گریز از محدودیت‌های خانواده پدری، ازدواج برای رهایی از سخت‌گیری خانواده، فرار از نظارت شدید اعضای خانواده، تمایل به زندگی مستقل، انگیزه مستقل شدن، آرامش بیشتر در خانه و زندگی مستقل، آزادی بیشتر در ازدواج، بی‌مهری و نبود عاطفه پدر و مادر نسبت به هم، رهایی از تعارضات همیشگی خانواده پدری	ازدواج به منزله‌ی رهایی	

بحث و نتیجه‌گیری

نوشتار حاضر باهدف واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام از دیدگاه زنان دارای این تجربه در دهستان زیرتنگ سیاب از توابع شهرستان کوه‌دشت انجام شده است. در این راستا پس از تحلیل مصاحبه‌ها، سه مضمون اصلی «پایداری الگوهای فرهنگی اجتماعی سنتی»، «فقر و محرومیت اقتصادی و غیراقتصادی» و «ناپختگی فردی و کودکی ناتمام» به‌عنوان زمینه‌های پدیده‌ی ازدواج زودهنگام به دست آمد. الگوهای فرهنگی اجتماعی سنتی به‌ویژه وجود بعضی رسوم متصلب، تقدیرگرایی، نگرانی والدین از خطر از دست رفتن پاک‌دامنی دختران، مردسالاری و هنجارهای عرفی به‌طور برجسته‌ای در شکل‌گیری این پدیده نقش داشته‌اند.

پایداری الگوهای فرهنگی سنتی در منطقه مورد مطالعه با تثبیت ساختارهای قدرت و

نقش‌های جنسیتی نابرابر، چرخه‌ی ازدواج زودهنگام و بازتولید تبعیض علیه زنان را تداوم می‌بخشد. قضا و قدری بودن افراد، ازدواج زودهنگام آنان را به عوامل و نیروهای ماوراء طبیعی نسبت می‌دهد و موجب می‌شود دختران از درک عقلانی در تصمیم‌گیری برای ازدواج ناتوان باشند. وخامت اوضاع هنگامی تشدید می‌شود که تحت غلبه‌ی فرهنگ سنتی، عوامل و نگرش‌های نامطلوب دیگری از جمله رسوم متصلبی مانند ترس از آبروریزی احتمالی توسط دختر، ازدواج ناف‌بر و محدودیت دختران و زنان با تقدیرگرایی درهم‌تنیده شده‌اند و پیوند تنگاتنگ آن‌ها باهم وضعیتی را شکل داده است که بر مبنای آن والدین ترجیح می‌دهند دخترانشان را در سنین پایین تشویق و مجبور به ازدواج کنند مبادا این شانس برای آنان در آینده فراهم نشود. این یافته در مواردی با دیدگاه‌های کوهون (۲۰۱۰)، هارنسکی (۲۰۱۰) و ویلسون (۱۹۶۷) که بر نقش بر رسوم فرهنگی، سنت‌ها و باورهای مرتبط با ازدواج زودهنگام تأکید داشته‌اند همخوانی دارد. می‌توان گفت ازدواج زودهنگام در روستاهای مطالعه شده، بازتاب و پیامدی از پایداری فرهنگ سنتی و ساختارهای نابرابر آن است. درواقع هنجارها و باورهای فرهنگی حاکم بر جامعه‌ی سنتی موجب تشویق و تن دادن دختران به ازدواج در سنی می‌شود که توانایی انتخاب آگاهانه در آنان پرورش نیافته است.

مردسالاری به‌منزله‌ی نمود بارزی از ساختار فرهنگی سنتی اقتدارگرا، از یک‌سو نقش مهمی در فقدان فضای آزاد برای دختران نوجوان و اعمال نظارت غیررسمی شدید بر آنان ایفا کرده و از سوی دیگر محرکی نیرومندی برای تن دادن این دختران کم‌سن‌وسال به ازدواج به‌شمار می‌رود. در چنین وضعیتی، دست اغلب خانواده‌ها به‌ویژه مردان در اعمال نظر بر ابعاد مختلف زندگی زنان و دختران و همین‌طور تصمیمات یک‌جانبه برای ازدواج زودهنگام دختران نسبتاً باز است. این یافته با یافته‌ی نصرتی‌خواه و همکاران (۱۴۰۴) مبنی بر نقش نگرش‌های مردسالارانه در ازدواج زودهنگام همپوشانی دارد. همچنین بر مبنای نظریه‌ی ساختاری، می‌توان گفت ساختاری اجتماعی و فرهنگی مردسالار و نابرابر غالباً نقش‌های دختران و زنان را در مقایسه با مردان به‌شدت محدود می‌سازد به‌طوری‌که

بیشتر زنان قدرت چندانی برای مقاومت در برابر ساختارها و شرایطی که آنان را به ازدواج زودهنگام سوق می‌دهند از خود نشان نمی‌دهند و چه‌بسا نسبت به آن‌ها آگاهی نداشته باشند.

هنجارهای عرفی در این جامعه‌ی روستایی، چارچوبی نرم اما الزام‌آور را ایجاد کرده‌اند که خروج از آن برای دختران و خانواده‌ها آسان نیست. ازدواج زودهنگام نه تنها از نظر عرفی تشویق می‌شود، بلکه به منزله‌ی راهی برای رسیدن به احترام، پاکی و آرامش اجتماعی تلقی می‌گردد. بعضی از پژوهش‌های داخلی (برای مثال، طالب‌پور و همکاران، ۱۴۰۴؛ افراسیابی و همکاران، ۱۴۰۳) نیز به به‌صورت ضمنی به بسترهای فرهنگی و ساختارهای سنتی جامعه به‌عنوان زمینه‌ای برای ازدواج زودهنگام اشاره کرده‌اند. با احتیاط می‌توان گفت در پژوهش‌های خارجی نقش فرهنگ سنتی در ازدواج زودهنگام برجسته‌تر از پژوهش‌های داخلی است. برای نمونه اسلیس و همکاران (۲۰۲۵) به آداب و رسوم فرهنگی‌ای در بین مسلمانان کامبوج پرداخته که ازدواج زودهنگام را منبع غرور خانوادگی و عامل حفظ آبروی خانواده می‌دانند. یا دت‌پنت (۲۰۲۵) که هنجارهای فرهنگی را از مهم‌ترین عوامل تقویت‌کننده ازدواج زودهنگام در مناطق روستایی نپال دانسته و همچنین، ریزکیا و همکاران (۲۰۲۲) که حفظ آبروی خانواده، سنت و فرهنگ را از عوامل اثرگذار بر تصمیمات ازدواج زودهنگام در اندونزی دانسته‌اند. اگرچه تأکید بر سنت‌های فرهنگی در مطالعه‌ی حاضر با یافته‌های سایر پژوهش‌ها به‌طور کلی هم‌خوانی دارد اما مصداق‌های آن (باورها، هنجارها و ...) در هر مطالعه الزاماً یکسان نیستند.

فقر اقتصادی گسترده در میدان مورد مطالعه و به تبع آن وضعیت مالی نامناسب خانواده‌ها از زمینه‌های اساسی ازدواج‌های زودهنگام به شمار می‌رود. بر مبنای داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها، می‌توان با احتیاط گفت که خانواده‌های تعدادی از دختران ازدواج کرده، به علت ضعف شدید اقتصادی، به ازدواج دختران به‌عنوان راهبردی برای کاهش هزینه‌های خانوار نگریده‌اند چرا که ماندن دختر در خانه‌ی پدری به منزله‌ی افزایش هزینه‌های تحصیلی و ... است. در همسویی با دیدگاه اقتصادی آکرلی (۲۰۱۱) وقتی جامعه‌ای با سطح بالای فقر مواجه است، نه تنها دختران از تحصیل بازمی‌مانند بلکه موجب تن دادن آنان به ازدواج و بارداری زودهنگام

نیز می‌گردد. با آنکه فقر اقتصادی از زمینه‌های مهم ازدواج زود هنگام محسوب می‌شود اما به‌تنهایی برای تحلیل آن کافی نیست و در کنار مؤلفه‌ها و ابعاد دیگر برجستگی بیشتری پیدا می‌کند. همچنین دیدگاه‌های اقتصادی انگیزه‌های فردی برای ازدواج را نیز تبیین کرده‌اند. غالباً دیدگاه‌های اقتصادی مانند نظریه هزینه-فایده و حتی نظریه‌ی تبادلی بارتز و نای (۱۹۷۰) بر این موضوع تأکید دارند که افراد در شرایطی اقدام به ازدواج می‌کنند که با ازدواج، وضعیتشان بهتر از وضعیت پیش از ازدواج شود. رسیدن به زندگی بهتر، پول بیشتر، شرایط مالی مناسب همسر و حمایت مالی خانواده وی، فرار از تنگناهای مالی خانواده پدری همگی بیانگر نقش انگیزه‌های اقتصادی در ازدواج زود هنگام می‌باشند. یکی از نکات مهم این است که انگیزه‌های اقتصادی یادشده غالباً موجب تشویق دختران به ازدواج زود هنگام می‌شوند و شاید به‌ندرت بهبود وضعیت خانواده پدری را به دنبال داشته‌اند.

کمبود فرصت‌های اقتصادی در منطقه با زمینه‌های دیگری مانند انزوای جغرافیایی و عدم جذب سرمایه و فقدان فرصت‌های گوناگون همراه است. همسو با پژوهش خدامرادی و میرزایی (۱۴۰۴) و تا حدودی یافته‌های شهریاری و باقری (۱۴۰۲) می‌توان چنین گفت که درهم‌تنیدگی زمینه‌ها و عوامل مذکور به تقویت و تداوم بعضی از سنت‌های نابرابر یاری می‌رساند که به شیوه‌های مختلف در ازدواج زود هنگام نقش دارند. هنگامی که در مناطق روستایی فرصت‌های تحصیلی برای زنان اندک باشد توانایی هزینه‌کرد خانواده‌ها برای آموزش و ادامه تحصیل دختران در مقاطع بالاتر در مدارس شهری یا حتی مدارس روستاهای دورتر نیز در سطح اندکی باقی می‌ماند و تعداد قابل توجهی از دختران از ادامه تحصیل باز می‌مانند. در چنین وضعیتی، زمینه برای آموزش و انتقال نقش‌های خانه‌داری از سوی خانواده و پذیرش آن توسط دختران و به دنبال آن پیدا شدن خواستگار فراهم می‌گردد. دخترانی هم که باوجود مشکلات به تحصیل ادامه می‌دهند به محض ازدواج، وظایف خانه‌داری و شوهرداری را بر ادامه تحصیل در جای دیگر ترجیح می‌دهند. این یافته با نظریه مدرنیزاسیون همسو است؛ گسترش فرصت‌های تحصیلی، تغییرات در نیروی کار و فعالیت‌های شغلی و نیز اشتغال زنان از مهم‌ترین شاخص‌های مدرنیزاسیون به شمار می‌روند. مدرنیزاسیون در سطوح فردی و اجتماعی بر شیوه و

زمان ازدواج تأثیر می‌گذارد. منطق روستایی به علت شیوه‌های سنتی زندگی و کنترل اجتماعی شدید قدرت انتخاب چندانی را به فرد واگذار نمی‌کند. بسترهای فرهنگی و اجتماعی در منطقه به گونه‌ای است که انتظار می‌رود دختران کم‌سواد اغلب جز ازدواج، جایگزین دیگری برای آینده نداشته باشند. این یافته با بخشی از یافته‌های لووی و همکاران (۲۰۲۰) مبنی بر فقدان جایگزین‌های معنادار برای ازدواج، از جمله فرصت‌های شغلی در مناطق روستایی مطابقت دارد. یافته‌های نوشتار نشان داد که ازدواج‌های زودهنگام در وضعیت ناپختگی فردی و در مرحله‌ای از رشد و بلوغ ناکافی شکل گرفته‌اند که دختران از کودکی و ایفای نقش‌های مرتبط با آن محروم می‌شوند و به دنیای بزرگ سالی وارد می‌شوند بدون اینکه آمادگی لازم را داشته باشند. درواقع، ازدواج دختران در سن پایین با تصمیم و اجبار خانواده‌ها انجام می‌شود و در مواردی که دختران حق انتخاب داشته‌اند به علت عدم بلوغ فکری درک و فهم مناسبی از آن ندارند و مفهوم بلوغ و مسئولیت را متفاوت از معانی مدرن آن معنا می‌کنند. تصمیمات هیجانی و انگیزه‌های مادی در انتخاب آنان برای ازدواج نقش مهمی داشته است. درواقع ساختارهای سنتی و فرهنگی به‌جای‌مانده از گذشته، با ایجاد نابرابری بین زنان و مردان، محدودیت‌هایی را بر زنان به‌ویژه بر دختران مجرد تحمیل می‌کند لذا آنان از همان دوران کودکی با مشکلات متعددی مواجه می‌شوند و در عین ناپختگی روانی و ذهنی از ازدواج به‌منزله‌ی شیوه‌ای برای رهایی از محدودیت‌ها و سخت‌گیری‌های خانوادگی پدری، نیاز به زندگی مستقل و آزادانه، استفاده می‌کنند.

درمجموع می‌توان نتیجه گرفت فقر و محرومیت‌های اقتصادی و غیراقتصادی و نیز پایداری الگوهای فرهنگی و اجتماعی سنتی با ایجاد نوعی اجبار و فشار نامرئی، بسیاری از خانواده‌ها را به سمت ازدواج دختران در سنین پایین هدایت می‌کند. فقر و محرومیت اقتصادی در منطقه زمینه مساعدی را برای ازدواج زودهنگام فراهم کرده است. ازیک‌طرف، رهایی از فقر خانوادگی پدری و از طرف دیگر، وضعیت مالی مناسب خواستگار، انگیزه‌ای قوی برای ازدواج دختران نوجوان و چشم‌پوشی از جوانب دیگر ازدواج، فراهم می‌کند. نوجوانی که باوجود تمایل بیشتر آنان برای ادامه‌ی تحصیل، به علت کمبود فرصت‌های تحصیلی به‌ناچار از

ادامه آن بازمی ماند و چون به امکانات و خدمات کافی برای یادگیری مهارت های دیگر نیز دسترسی چندانی ندارد نه تنها از لحاظ تحصیلی بلکه از لحاظ روانی، اجتماعی و اقتصادی نیز به سطوح مناسب از توانمندی دست نمی یابد. درواقع، زنان فقر را به گونه ای معنا می کنند که زمینه برای ازدواج زودهنگام به عنوان یک راهبرد بقاء فراهم می شود. در چنین شرایطی است که اتخاذ نقش های خانه داری در خانواده و نیز شکل گیری افکار مرتبط با خواستگاری و ازدواج در آنان و والدین بیش از پیش بروز پیدا می کند. از آنجا که، موارد متعددی از ازدواج های زودهنگام در خانواده های ثروتمند منطقه نیز یافت می شود لذا ازدواج های زودهنگام را نمی توان صرفاً ناشی از مؤلفه هایی مانند فقر اقتصادی یا کم سواد دانست، بلکه باید با دیدگاهی چندبعدی آن را در بافت عمیق تر فرهنگ سنتی و پایداری الگوهای آن نیز ملاحظه کرد چرا که در چنین فضای فرهنگی ای رسوم سنتی، تقدیرگرایی، هنجارهای عرفی و ... چارچوبی نرم را شکل می دهند که حامی و توجیه کننده ی بیشتر ازدواج های زودهنگام در منطقه است. از نگاه جامعه شناختی می توان چنین بیان کرد که این الگوها و چارچوب نرم، در خلأ پدید نمی آیند بلکه در بستر فرهنگ و نظام ایلی شکل گرفته و بازتولید می شوند. ازدواج و به ویژه «ازدواج زودهنگام به مثابه ی راهبردی سازگارانه با نظام اجتماعی ایلی و طایفه ای حاکم بر اجتماعات روستایی» است که آگاهانه یا ناآگاهانه موجب بازتولید ساختار آن می گردد. ازدواج زودهنگام در میدان مطالعه، صرفاً برخاسته از فقر مطلق نیست، بلکه یکی از کارکردها و پیامدهای نظام و ساختار ایلی طایفه ای در بافت روستایی است. در این ساختار، ازدواج بیش از آن که پیوندی عاشقانه و فردی باشد ابزار و شیوه ای برای تثبیت پیوندهای ایلی و استمرار پیوندهای خویشاوندی و قومی، نگهداشت جایگاه و منزلت خانواده و حفظ مرزهای اخلاقی خانواده، تیره و طایفه است. ساختار خانواده و نظام خویشاوندی منطقه به گونه ای است که زن، پس از ازدواج و مادر شدن، منزلت و ارزش بیشتری می یابد. فشار اجتماعی که والدین را به تسریع فرآیند ازدواج فرزندان وادار می کند، درواقع برخاسته از نظارت اجتماعی جمعی و غیررسمی است به گونه ای که تأخیر در ازدواج، نه تنها نوعی ملاحظه ی منفی، بلکه به منزله ی خروج از هنجارهای جمعی نیز تلقی می شود. بنابراین، نظام ایلی و در حلقه های محدودتر آن (تیره و خویشاوندان

نزدیک) در محیطی با محرومیت‌های گسترده، با کنترل‌های اجتماعی گوناگون از قبیل تقدیرگرایی، حساسیت‌های سنتی و...، بعضی از گونه‌های کنش فردی مانند ادامه تحصیل یا تأخیر در ازدواج را با هزینه اجتماعی همراه می‌کند. در این چارچوب، ازدواج زودهنگام نه صرفاً یک انتخاب فردی، بلکه پیامد و برآیند فشارهای هنجاری و سازوکارهای کنترلی برآمده از نظام ایلی است.

محدودیت‌ها

در تفسیر یافته‌های نوشتار حاضر که به واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام در دهستانی در شهرستان کوه‌دشت پرداخته است، باید به محدودیت‌هایی توجه کرد. نخست، این مطالعه در یک منطقه خاص انجام شد که تعمیم‌پذیری یافته‌ها به سایر مناطق در داخل کشور را محدود می‌سازد. دوم، از آنجاکه زنانی که ازدواج زودهنگام داشته‌اند در حال حاضر زندگی مشترک خود را ادامه می‌دهند، ممکن است به دلیل ترس از مواردی مانند سرزنش شدن توسط سایر اعضای خانواده و اجتماع و یا احتمالات دیگر، پاسخ‌های محتاطانه‌ای ارائه داده باشند؛ این امر ممکن است منجر به ارائه اطلاعات ناقص درباره وضعیت مشارکت‌کنندگان شده باشد. سرانجام اینکه، اگرچه مطالعه حاضر به بعضی از زمینه‌های مهم ازدواج زودهنگام پرداخته است، اما داده‌های کافی برای تبیین تفاوت‌ها و شباهت‌های الگوهای ازدواج بین مناطق مختلف ارائه نکرده است.

پیشنهادها

- اقدامات قانونی برای جلوگیری از ازدواج زودهنگام مانند تغییر و تعیین سن ازدواج، ممنوعیت هرگونه ازدواج با دختران کم‌سن‌وسال.
- با توجه به نقش پررنگ خانواده‌ها و به‌ویژه والدین در ازدواج زودهنگام دختران، آموزش و آگاهی‌بخشی در تمامی سنین ضروری است.
- بر مبنای یافته‌های تحقیق، یکی از مهم‌ترین زمینه‌های ازدواج زودهنگام فقر و محرومیت‌های اقتصادی و غیراقتصادی و به تبع آن، عدم توانمندی دختران است. بر این اساس لازم است که آموزش‌های اشتغال‌محور از جمله مهارت‌های حرفه‌ای به آنان ارائه

شود. دستیابی دختران به سطوحی از توانمندی می تواند کاهش ازدواج در سنین پایین را به دنبال داشته باشد. همچنین در نگاهی کلی تر می توان با بالا بردن سطح درآمد مردم منطقه، نقش مؤلفه های اقتصادی را کم رنگ کرد و به موازات آن، با افزایش و گسترش امکانات تحصیلی و آموزشی، آگاهی مردم را از پیامدهای آسیب زای ازدواج زودهنگام بالا برد. - از آنجا که در منطقه مورد مطالعه هیچ گونه خدمات سلامت روان وجود ندارد، راه اندازی و گسترش خدمات مشاوره ای سلامت روان و مشاوره خانواده ها جهت آگاهی بخشی و توانمندسازی روانی دختران گام مفیدی در این راستاست. برای مثال، می توان با همکاری سازمان هایی مانند شبکه ی بهداشت و درمان، بهزیستی و ... از روانشناسان و مددکاران خبره دعوت کرد تا با استقرار در خانه های بهداشت روستاها (هفته ای یک جلسه) در این زمینه به اهالی و به ویژه دختران مشاوره بدهند.

سپاسگزاری

نویسندگان از همه ی مشارکت کنندگان در پژوهش سپاسگزاری می کنند.

تعارض منافع

نویسندگان هیچ تضاد منافی ندارند.

ORCID

Rahman Bagheri
Kobra Karampoor
Elham Abbasi

<https://orcid.org/0000-0002-8709-2600>

<https://orcid.org/0009-0004-3676-1765>

<https://orcid.org/0000-0001-7244-6309>

منابع

- احمدی، کامیل (۱۴۰۰)، «طنین سکوت: پژوهشی جامع درباره‌ی ازدواج زودهنگام کودکان در ایران»، *خانواده‌درمانی کاربردی*، دوره دوم، شماره ۶: ۵۰۸-۵۲۷.
doi: 10.22034/aftj.2022.338197.1533
- افرا سیابی، حسین؛ منصوری خسروی، هانیه و بهارلوئی، مریم (۱۴۰۳)، «واکاوی کیفی بسترها و الگوهای زیسته کودک همسری از دیدگاه جوانان»، *زن و خانواده*، دوره دوازدهم، شماره ۳: ۴۹-۷۳.
doi: 10.22051/JWFS.2024.44148.2993
- افشاری، مریم؛ خزایی، سلمان؛ امیری، جلال‌الدین و افسر، علی (۱۴۰۲)، «عوامل مؤثر بر ازدواج زودهنگام و پیامدهای سلامتی آن در زنان زیر ۱۸ سال شهر مهاجران: پژوهشی ترکیبی»، *پژوهش‌های کیفی در علوم رفتاری*، دوره دوم، شماره ۴: ۱۵-۲۶.
doi:10.22077/QRBS.2024.7184.1027
- بابایی، امید (۱۴۰۵)، «تجربه زیسته زنان روستایی از ازدواج زودهنگام؛ مطالعه‌ای در روستاهای بخش مرکزی شهرستان فارسان استان چهارمحال و بختیاری»، *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، سال هفدهم، شماره ۳: 2982-51306.
doi: 10.30465/scs.2025.51306.2982
- حیدری‌نژاد، سارا و نواح، عبدالرضا (۱۳۹۷)، «شنا سایی عوامل مؤثر در خشونت علیه زنان شهر اهواز»، *فصلنامه زن و جامعه*، دوره نهم، شماره ۴: ۱۳۳-۱۵۲.
doi: ۲۰.۱۰۰۱.۱.۲۰۰۸۵۶۶.۱۳۹۷.۹.۳۶۶.۶
- خدامرادی، فضیلت و میرزایی، حسین (۱۴۰۴)، «تجربه‌ی زیسته‌ی دختران زیر ۱۸ سال در ازدواج زودهنگام؛ مطالعه موردی شهرستان سقز»، *زن در توسعه و سیاست*، دوره بیست و سوم، شماره ۲: ۳۵۵-۳۸۸.
doi:10.22059/jwdp.2025.391794.1008524
- رحیمی، ندا؛ قدرتی، حسین و قدرتی، شفیعه (۱۴۰۲)، «فهم تجربه زنان از ازدواج‌های زودهنگام: مطالعه‌ای در شهر تیتکانلو»، *نامه انجمن جمعیت‌شناسی ایران*، دوره هجدهم، شماره ۳۵: ۵۷-۹۵.
doi: 10.22034/jpai.2023.1999279.1277
- سیدمن، استیون (۱۳۸۶)، *کشاکش آرا در جامعه‌شناسی*، ترجمه‌ی: هادی جلیلی، تهران: نشر نی.
- شهریاری، مرضیه و باقری، معصومه (۱۴۰۲)، «تجربه زیسته کودک-زنان ازدواج کرده در حوزه هنجارهای اجتماعی و ازدواج زودهنگام»، *مطالعات زن و خانواده*، دوره شانزدهم، شماره ۲: ۱۵۷-۱۲۴.
DOI: 10.22051/jwfs.2023.37118.2734

طالب پور، اکبر؛ سفیری، خدیجه و تاجی پور، فاطمه (۱۴۰۴)، «زمینه‌ها و پیامدهای کودک‌همسری در استان لرستان»، *فصلنامه مسائل اجتماعی ایران*. دوره شانزدهم، شماره ۱: ۱۶۱-۱۹۴.

doi:10.61186/jspi.16.1.161

عباس‌زاده، محمد؛ علیزاده اقدم، محمدباقر و ملک‌زاده دیزج، بهاره (۱۴۰۲)، «پذیرش هژمونی مردانه و کودک‌همسری: یک مطالعه کیفی»، *پژوهشنامه مددکاری اجتماعی*، دوره دهم، شماره ۳۸: ۸۵-۱۱۱.

doi:10.22054/rjsw.2024.75280.704

مرادی، گل‌مراد و صفاریان، محسن (۱۳۹۱)، «عوامل اقتصادی و اجتماعی مرتبط با افزایش سن ازدواج جوانان؛ مطالعه موردی شهر کرمانشاه»، *مجله جامعه‌شناسی مطالعات جوانان*، دوره سوم، شماره ۷: ۸۱-۱۰۸.

مقصودی، منیژه و زهرا فرضی‌زاده (۱۳۹۵)، «بررسی مشکلات پیش روی مهاجران ترکمن در تهران؛ مطالعه موردی نگهداران شاغل در شهرک اکباتان»، *پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران*، دوره ششم، شماره ۲: ۷-۲۶.

doi:10.22059/ijar.2016.61837

نصرتی‌خواه، نصرالله؛ بهشتی، سید صمد و مختاری، مریم (۱۴۰۴)، «تبیین جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر شیوع کودک‌همسری؛ مورد مطالعه شهر دیشموک»، *جامعه‌شناسی کاربردی*، سال سی و ششم، شماره ۱، ۱۰۱-۱۲۴.

Doi:10.22108/jas.2025.142223.2535

یمرلی، صالح؛ منصوری، فیروز و جوانمرد فرخانی، ابراهیم (۱۴۰۳)، «نظارت قضایی بر ازدواج پیش از سن قانونی؛ ارزیابی رویکرد حقوق ایران و الجزایر در پرتو رویه قضایی و فقه اسلامی»، *پژوهشنامه حقوق تطبیقی*، دوره هشتم، شماره ۳: ۱۹۱-۲۱۱.

doi:10.22080/lps.2023.25617.1526

References

- Ackerly, B. A. (2011). Women's organizations and global governance: The need for diversity in global civil society. *Global Governance, Global Government: Institutional Visions for an Evolving World System*, 283-314.
- Bittles, A. H. (2001). *A background summary of consanguineous marriage*. Center for Human Genetics, Edith Cowan University, Perth.
- Brown, G. (2018). *Out of wedlock, into school: combating child marriage through education*. 2012.
- Cohoon, J. M. (2010). *The Path to Full Participation, Understanding*,

- Intervening and Assessing. *National Center for Women and IT*.
- Bryman, A. (2003). *Quantity and quality in social research*. Routledge.
- Datt Pant, A. (2025). The Impact of Early Marriage on Health and Education: Challenges and Policy Responses in Rural Nepal. *International Journal of Innovative Science and Research Technology*, 10(6), 1106-1114. <https://orcid.org/0009-0001-6989-6488>
- Gelchu Adola, S., & Wirtu, D. (2024). Effects of early marriage among women married before reaching 18 years old (qualitative study approach). *Frontiers in Sociology*, 9, ۱۴۱۲۱۳۳. <https://doi.org/10.3389/fsoc.2024.1412133>
- Goode, W. J. (1963). *World revolution and family patterns*. New York: Free Press of Glencoe.
- Harenski, C. L., Antonenko, O., Shane, M. S., & Kiehl, K. A. (2010). A functional imaging investigation of moral deliberation and moral intuition. *Neuroimage*, 49(3), 2707-2716. <https://doi.org/10.1016/j.neuroimage.2009.10.062>
- Hervish, A., & Feldman-Jacobs, C. (2011). *Who speaks for me?: Ending child marriage*. Population Reference Bureau.
- Horii, H. (2020). Child marriage as a 'solution' to modern youth in Bali. *Progress in Development Studies*, 20(4), 282-295. <https://doi.org/10.1177/1464993420977793>
- Iqbal, S., Seeni Mohamed, M. N., & Yusuf, S. A. (2024). The causes and consequences of child marriage among Muslim community: with special reference to the cases identified in the eastern province of Sri Lanka. *Journal of Islamic Law and Culture*, 2(3), 278-305. <https://doi.org/10.59698/quru.v2i3.214>
- Lal, B. S. (2015). Child marriage in India: Factors and problems. *International Journal of Science and Research*, 4(4), 2993-2998.
- Lowe, M., Joof, M., & Rojas, B. M. (2020). Social and cultural factors perpetuating early marriage in rural Gambia: an exploratory mixed methods study. *F1000Research*, 8, 1949. doi: 10.12688/f1000research.21076.3.
- Machmud, H., Alim, N., & Rasmi, R. (2020). Eksploitasi Anak Di Kota Layak Anak (Studi Di Kota Kendari). *Zawiyah: Jurnal Pemikiran Islam*, 6(1), ۷۴-۹۶, ۱۹
- Mahmood, S. (2004). *Politics of piety: The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton University Press.
- Mrayan, L., & Obeisat, S. (2021). The lived experience of early marriage in Jordan: the perspective of adolescent girls and young women. *Sage Open*, 11(3), 1-10. <https://doi.org/10.1177/21582440211048895>
- Nilsson, M. (2004). *The Paradox of Modernity: A Study of Girl Discrimination in Urban Punjab, India*. Center for East and South East

Asian Studies, Lund University.

- Otoo-Oyortey, N., & Pobi, S. (2003). Early marriage and poverty: exploring links and key policy issues. *Gender & Development*, 11(2), 42-51. <https://doi.org/10.1080/741954315>
- Parsons, J., Edmeades, J., Kes, A., Petroni, S., Sexton, M., & Wodon, Q. (2015). Economic impacts of child marriage: a review of the literature. *The Review of Faith & International Affairs*, 13(3), 12-22. <https://doi.org/10.1080/15570274.2015.1075757>
- Pratama, R. S. (2021). Eksploitasi Anak Yang Dijadikan Pengemis Oleh Orangtuanya Di Kota Surabaya. *Court Review: Jurnal Penelitian Hukum* (e-ISSN: 2776-1916), 1(04), 23-33. <https://doi.org/10.69957/cr.v1i04.50>
- Rizkia, N., Roswiyani, R., & Heryanti, S. (2022, April). A literature review of factors influencing early marriage decisions in Indonesia. In *3rd Taruman (TICASH 2021)* (pp. 1392-1402). Atlantis Press. <https://doi.org/10.2991/assehr.k.220404.223>
- Seidman, S. (2012). *Contested views in sociology*. Translated by: H. Jalili. Tehran: Ney. (In Persian)
- Simelton, E., Fraser, E. D., Termansen, M., Benton, T. G., Gosling, S. N., South, A., ... & Forster, P. M. (2012). The socioeconomics of food crop production and climate change vulnerability: a global scale quantitative analysis of how grain crops are sensitive to drought. *Food Security*, 4(2), 163-179. <http://dx.doi.org/10.1007/s12571-012-0173-4>
- Sles, S., Salleh, S. F., & Salameh, R. S. (2025). Early Marriage and its Impact: A Study on the Reality of the Muslim Society in Cambodia. *INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH IN BUSINESS AND SOCIAL SCIENCES*, 15(3). <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBSS/v15-i3/25158>
- Thomas, J., & Harden, A. (2008). Methods for the thematic synthesis of qualitative research in systematic reviews. *BMC medical research methodology*, 8(1), 45.
- United Nations Children's Fund (UNICEF). (2007). Protecting against abuse, exploitation and violence: Child marriage. In *Progress for children: A world fit for children; Statistical review*. Retrieved from http://www.unicef.org/progress-forchildren/2007n6/index_41401.htm
- Van Heelsum, A., & Koomen, M. (2018). Ascription and identity. Differences between first-and second-generation Moroccans in the way ascription influences religious, national and ethnic group identification. In *Muslims in Europe* (pp. 101-115). Routledge.
- Walker-Descartes, I., Hopgood, G., Condado, L. V., & Legano, L. (2021). Sexual violence against children. *Pediatric Clinics*, 68(2), 427-436.

DOI: 10.1016/j.pcl.2020.12.006

Walker, J. A. (2012). Early marriage in Africa-trends, harmful effects and interventions. *African journal of reproductive health*, 16(2), 231-240. doi/abs/10.10520/EJC12153316.

Watkins, K. (2016). *The State of the World's Children 2016: A Fair Chance for Every Child*. UNICEF. 3 United Nations Plaza, New York, NY ۱۰۰۱۷.

Wilson, G. M. (1967). *Luo customary law and marriage laws customs*. Kenya government printer.

استناد به این مقاله: باقری، رحمان، کرم‌پور، کبری، عباسی، الهام. (۱۴۰۵). واکاوی الگوهای زمینه‌ساز ازدواج زودهنگام در بافت روستایی شهرستان کوهدشت، فصلنامه علوم اجتماعی، ۳۳ (۱۱۳)، ۲۳۵-۲۷۷. DOI: ۱۰.۲۲۰۵۴/qjss.2026.92427.2977

Social sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License...